

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे
राष्ट्रीय सेवा योजना

कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर, कला महाविद्यालय,
भिंगवण आणि श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा

आयोजित

विशेष श्रमसंस्कार शिबिर

स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव आणि माझी वसुंधरा अभियान अंतर्गत

अहवाल

स्थळ : निमगांव केतकी, ता. इंदापूर, जि. पुणे

शिबिर कालावधी

दि. ११ ते १७ फेब्रुवारी २०२२

आमचे आधारस्तंभ

मा. श्री. हर्षवर्धनजी पाटील

(अध्यक्ष, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ)

मा. पद्माताई भोसले

(उपाध्यक्षा, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ)

मा. श्री. मुकुंदशेठ शहा

(सचिव, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ)

मा. श्री. बाळासाहेब खटके

(सहसचिव, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ)

डॉ. संजय चाकणे

(प्राचार्य, कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर)

डॉ. महोदव वाळुंज

(प्राचार्य, कला महाविद्यालय, भिगवण)

डॉ. लहू वावरे

(प्र. प्राचार्य, श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे व राष्ट्रीय सेवा योजना
कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर, कला महाविद्यालय, भिंगवण आणि
श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा
आयोजित

विशेष श्रमसंस्कार शिबिर
स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव आणि माझी वसुंधरा अभियान अंतर्गत
उद्घाटन समारंभ

दि. ११/०२/२०२२

उद्घाटन समारंभाची सुरुवात सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ गीताने झाली.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. नितीन करमळकर, मा. श्री.
हर्षवर्धन पाटील साहेब, मा. श्री. आप्पासाहेब जगदाळे आणि इतर प्रमुख मान्यवर यांच्या
शुभहस्ते दीपप्रज्वलन आणि सावित्रीमाई फुले यांच्या प्रतिमेस अभिवादन करण्यात आले

प्रास्ताविक : डॉ. संजय चाकणे

आपल्या प्रास्ताविकेमध्ये ते म्हणाले की, राष्ट्रीय सेवा योजनेची स्थापना १९६९ साली झाली. जवळपास ५२ वर्ष ही योजना सुरू आहे. आज जवळपास ३३ लाख विद्यार्थी भारतभर स्वयंसेवक असलेले दिसतात. शाळाबाह्य शिक्षण विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचावे यासाठी अशी शिबिरे महत्वाची असतात.

या शिबिर कालावधीमध्ये जी.आय.एस. मॅपिंग, माती परीक्षण, कोरोना जनजागृती इ. वेगवेगळ्या उपक्रमांसाठी स्वयंसेवक कार्य करणार आहेत. मा. कुलगुरू नितीनजी करमळकर यांनी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाला जागतिक स्तरावर नेण्याचे काम केले आहे. कुलगुरू हे नेहमीच विद्यार्थी भिमुख शिक्षण घेत असतात.

आदरणीय हर्षवर्धनजी पाटील साहेब व आदरणीय कुलगुरू नितीनजी करमळकर यांच्यात अनेक बाबतीत साम्य आहे. हर्षवर्धन पाटील साहेब संसदीय कार्यमंत्री असताना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठामध्ये सावित्रीमाईचा पुतळा बसविण्यासाठी पुढाकार घेतला. पुतळा बसवावा असा ठराव मा. कुलगुरू नितीनजी करमळकर यांनी मांडला म्हणून आज विद्यापीठात पुतळा बसविलेला दिसतो.

श्रमसंस्कार शिबिराचा दुसरा दिवस

प्रार्थना व कवायत

१२/०२/२०२२

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे, राष्ट्रीय सेवा योजना कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर, कला महाविद्यालय, भिगवण आणि रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा आयोजित सात दिवसीय विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा उद्घाटन समारंभ झाल्यानंतर दुस-या दिवसाची सुरुवात झाली. दि. १२/०२/२०२२ या दिवशी पहाटे ०५.०० वाजल्यापासून स्वयंसेवकांची गजबज सुरू झाली. शिबिराच्या पहिल्या दिवशी दिलेल्या सूचनेनुसार वि. सर्व नियमांप्रमाणे सर्व स्वयंसेवक योगा करण्यासाठी सकाळी ६.०० वा. निमगाव केतकी येथील श्री. संत सावतामाळी मंदिर या ठिकाणी उपस्थित राहिले. सकाळी ६.०० ते ७.३० या वेळेमध्ये प्रभात प्रार्थनेचे नियोजन करण्यात आले होते. प्रत्येक गटाकडून खालील गोष्टी करून घेण्यात आल्या.

- १) योगा करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक
- २) प्रार्थना — खरा तो एकच धर्म, हम होंगे कामयाबख इतनी शक्ती हमें देना दाता
- ३) पसायदान
- ४) दिनविशेष
- ५) रा.से.यो. गीत
- ६) विद्यापीठगीत
- ७) सुविचार
- ८) देशभक्तीपर गीत

आहेत. विद्यापीठातील काही कार्यक्रमांला मला बोलावले होते तिथे मला मार्गदर्शन करण्याची संधी मिळाली. ९५ हायस्कूल, ६ महाविद्यालये, ०३ डिप्लोमा कॉलेज, ०४ इंजिनिअरिंग कॉलेज साधारणतः इंदापूर तालुक्यात सव्वा लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत.

जवळपास इंदापूर तालुक्यातील २५ टक्के संख्या या शिक्षण घेणा-या विद्यार्थ्यांची आहे. या मतदार संघातील २५ हजारापेक्षा अधिक विद्यार्थी गावातून येवून शिक्षण घेत आहेत.

शिक्षणामध्ये इंदापूर तालुका आज पुढे जात आहेत. कुलगुरू साहेब आम्हाला आपल्या मार्गदर्शनाची आवश्यकता आहे. इंदापूर आय् कॉलेजला वेगळ्या जिल्ह्यातून विद्यार्थी शिकायला येतात. ग्रामीण भागातील विद्यार्थी उत्तम नागरिक झाला पाहिजे. यासाठी आपण प्रयत्नशील आहोत. राष्ट्रीय सेवा योजनेची सुरुवात २४ सप्टेंबर १९६९ रोजी झाली. मी सुरुवातीला पुण्याला सायन्स घेवून शिकत होतो पण घरच्या परिस्थितीमुळे मला गावाकडे यावे लागले. मग कॉमर्सला प्रवेश घेतला आणि मी सुध्दा असे शिबिरे केलेली आहेत.

या सात दिवसात या गावामध्ये स्वच्छता अभियान, आरोग्य जनजागृती, पाण्याचा वापर, वृक्ष लागवड तसेच या गावातील प्रत्येक कुटुंबाचे उदर निर्वाहाचे साधन काय? या

शिक्षणामध्ये राष्ट्रीय असे काही नाही यात आपला इतिहास शिकविला जात नाही. तक्षशिल, नालंदा ही समृद्ध शिक्षण परंपरा शिकविली जात नाही.

शाळमध्ये जे शिक्षण घेणार आहेत त्यातून मी काय बनणार? मला काय करायचे आहे हे समजले पाहिजे. आपण जे शिक्षण घेतोय त्यातून मला पाहिजे ते व मला आवडणारे मिळाले पाहिजे. शिक्षण हे लादलेले नसावे तर आवडणारे मिळाले पाहिजे. विद्यार्थ्याला ज्यात रूची आहे व गती आहे असे शिक्षण दिले पाहिजे असे शिक्षण देणारे हे नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आहे. यात मानसशास्त्र, रसायनशास्त्र, समाजशास्त्र इ. सर्व शाखांचा संयोग केलेला आहे. जे आवडते ते शिकू देणे हे या धारणाचे तत्व आहे. मला शिकत असताना ज्यात आवड निर्माण होईल ते मी शिकेल. फाऊंडेशन कोर्स झाल्यावर विद्यार्थ्याला कळेल की मला कशात आवड ओ त्या आवडीनुसार तो शिकेल.

आपण जे माबाईलवर पाहतो त्यावरून आपली प्रकृती काय आहे, आपली रूची काय आहे हे ए.आय. ठरवित असते. आपण जे मोबाईल वापरतो त्यावरून आपली रूची कशात आहे याचे मॅपिंग सुरू आहे. असे मॅपिंग ए. आय. करित असते.

आज भारताची ओळख सर्व्हीस जग म्हणून आहे. आपल्याकडे आयटी क्षेत्र आहे आपण बनवतो की पण सर्व्हीस जास्त देतो. परदेशातून येणारे थांबवून आपण ते निर्माण केले पाहिजे. स्टार्ट अप इंडियाच्या माध्यमातून आपण हे आपल्यात बनविण्याचा प्रयत्न करणार आहोत असे मत त्यांनी व्यक्त केले.

हर्षवर्धनजी पाटील साहेब म्हणाले की, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळाच्या वतीने सर्वात पहिल्यांदा सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या कुलगुरूंचे स्वागत करतो. कारण ते तीन वाजेपर्यंत कामात होते आता जावून साडे दहा वाजता त्यांना मिटिंग आहे. या व्यस्त कामातून ते इथे आले ही खरच महत्वाची बाब आहे.

साडे सात लाख विद्यार्थी हे या विद्यापीठात शिकत आहेत. विद्यार्थ्यांना दर्जेदार शिक्षण कसे मिळेल त्यासाठी ते प्रयत्नशील आहे. अनेक कार्यक्रम आम्ही सोबत केलेले

घडवायची आहे. अशी पिढी घडविण्यासाठी शाळेपासून ते विद्यापीठ स्तरीय शिक्षणाचा समाजाशी संबंध जोडला पाहिजे.

कोणतेही काम तन—मन—धनाने केले पाहिजे. आपल्या आई वडिलांनी जे संस्कार केलेत म्हणजे इतर धर्माचा, जातीचा, समाजाचा आदर करणे गरजेचे आहे असा एकसंघ व एकजीव समाज आपल्याला बनवायाचे आहे.

शिक्षण म्हणजे केवळ वर्गामध्ये दिले जाणारे शिक्षण नसून समाजामध्ये जावून निरीक्षण करून शिक्षण घेतले पाहिजे. आता २०२० गध्ये जे नवीन राष्ट्रीय शिक्षण धोरण मादी साहेबांनी आणलेले आहे त्यापाठीमागे खूप मोठी भूमिका आहे. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर दोन वर्षांनी पुणे विद्यापीठाची स्थापना झाली. आज साडे सात लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. आपली शिक्षण पद्धती मेकॉलेने बनविली होती ती ब्रिटिश वसाहतवादाला धार्जिन होती.

महाराष्ट्रात शिक्षणाचा पाया महात्मा फुले, सावित्रीमाई फुले, वि.रा.शिंदे, धोंडो केशव कर्वे इ. नी पुण्यातून शिक्षणास सुरुवात केली. त्यांच्या लक्षात आले की, या

प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. असे मत पुणे जिल्हा मध्यवर्ती बँकेचे संचालक मा. आप्पासाहेब जगदाळे यांनी व्यक्त केले.

कुलगुरू नितीनजी करमळकर यांनी आपले विचार मांडताना कोविडच्या काळामध्ये विद्यार्थी ऑनलाईन भेटत होते. परंतु आता आपण पहिल्यांदाच ऑफलाईन भेटत आहोत. खेड्यातील वातावरण काय? राहणीमान काय? समस्या काय? संस्कृती काय? याचा या शिबिर कालावधीमध्ये स्वयंसेवकांनी अभ्यास केला पाहिजे. एकमेकांसोबत राहून आपण शिकले पाहिजे. जी.आय.एस. मॅपिंग, गावाचा इतिहास, पाणी परीक्षण, माती परीक्षण या कामांचा उपयोग गावाला निश्चितच होणार आहे.

दुबई हा देश सुरूवातीला वाळवंट होता आज मात्र सुंदर ठिकाण हा देश बनलेला आहे. जगातील मकबूल म्हणून व्यक्तीने दुबई बदलली. त्यांना पर्यटकांनी प्रश्न विचारले, की या दुबईचे भवितव्य काय असेल? त्यावर त्याने उत्तर दिले माझे वडिल उंटावरून फिरत होते. मी मर्सडीमध्ये फिरतोय. माझा मुलगा विमानात फिरतोय त्याचा मुलगा अजून कशात फिरेल व त्याचा मुलगा परत उंटावरून फिरेल. कारण माझा बाप उंटावरून फिरत होता त्याने स्वप्न पाहिले होते याला सुंदर बनवायचे ते त्यांनी केले. विद्यापीठ, शाळा, महाविद्यालये घडवायचे म्हणजे काय तर बांडगुळे बनवायचे नाहीत तर आत्मनिर्भर पिढी

सर्व कामे करण्याची तयारी ठेवली. तुम्ही विद्यार्थ्यांने पण सर्व कामे करण्याची तयारी ठेवा तुम्हाला कुठेही कमी पडणार नाही. हे मी माझ्या अनुभवातून सांगतो. मला घडविण्यात मा. हर्षवर्धनजी पाटील साहेबांचे खूप महत्वाचे योगदान आहे. आज या गावात अनेक कॉन्ट्रॅक्टर झालेले आहेत. कोरोनानंतर या कामावर थोडी मंद गती आली तरी पण हरायचे नाही असे ते म्हटले.

तसेच हर्षवर्धनजी पाटील साहेबांचे, कुलगुरूंचे तसेच सर्व स्वयंसेवकांचे मी आपल्या गावात स्वागत करतो असे म्हणत त्यांनी आपल्या मनोगताची सांगता केली.

आप्पासाहेब जगदाळे यांनी मार्गदर्शन करतातना स्पष्ट केले की, निमगाव केतकी गावच्या लोकांकडून स्वयंसेवकांना खूप काही शिकायला मिळेल. निमगावचे जे पिकते ते जिल्हयामध्ये विकले जाते. त्यामुळे शिबिर कालावधीमध्ये स्वयंसेवकांना स्वतःचे व्यक्तीमत्व घडविण्यात निश्चितच मदत होणार आहे. गाव काय आहे, गावाचे प्रश्न काय आहेत हे स्वयंसेवकांनी समजून घेतले पाहिजे.

मुलींचे शिक्षणाकडे लक्ष आहे परंतु मुलांचे शिक्षणाकडे लक्ष नाही. माबाईलमध्ये ही पिढी गुंतलेली आहे. गुगल, फेसबुक यापेक्षा यांना अधिक माहिती मिळत नाही या दृष्टीने

कला महाविद्यालय, भिंगवणचे प्राचार्य डॉ. महादेव वाळुंज सरांच्या माझ्या हिरकणीच या पुस्तकाला पुरस्कार मिळाला त्याबद्दल मा. कुलगुरु, मा. साहेब यांचे हस्ते सत्कार करण्यात आला.

देवराज जाधव यांनी आपल्या मनोगतामध्ये सांगितले की, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु आमच्या निमगाव केतकी गावामध्ये आले त्याबद्दल गावक—यांच्या वतीने त्यांचे स्वागत करतो. खर तर मी तिसरी न शिकलेला माणूस अशा उच्च शिक्षित कार्यक्रमांमध्ये मला मत व्यक्त होण्याची संधी मिळाली ही अत्यंत आनंददायी गोष्ट आहे. माझे शिक्षण चार भिंतीत झालेले नाही तर समाज शिक्षण झालेले आहे. या गावातून १९८५ साली जवळपास २० ते २५ टोळ्या ऊस तोडायला जात होत्या. मी स्वतः अशा टोळ्यामध्ये गेलेलो आहे. पण आम्ही या गावातील ऊस तोडायला जाणारे लोकांना वेगवेगळे जाँव देवून त्यांना कामाला लावले. शिक्षण नसले तरी पंचायत समिती सदस्य झालो, सक्रिय समाजकारणात राहिलो. शिक्षण नाही म्हणून आम्ही थांबलो नाही.

राष्ट्रीय सेवा योजना शिबिर हे कार्यक्रम अधिकार-यांचे नसून स्वयंसेवकांचे आहे. त्यामुळे स्वयंसेवकांनी स्वतःहून कार्यक्रम पत्रिकेच्या वेळा पाळणे गरजेचे आहे. गावातील सामाजिक प्रश्न समजावून घेवून ते सोडविता येतील का यादृष्टीने स्वयंसेवकाने प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. आपल्या शिक्षणाचा गावातील प्रश्न सोडविण्यासाठी उपयोग करता येईल का यादृष्टीने देखील सर्व स्वयंसेवकांनी प्रयत्न करावे असे आवाहन डॉ. संजय चाकणे यांनी केले.

यांनंतर प्रमुख पाहुण्यांचा स्वागत समारंभाचा कार्यक्रम झाला.

डॉ. राजाराम गावडे सरांच्या संत गाडगेबाबा जीवन कार्यावरील पुस्तकाचे प्रकाशन मा. कुलगुरू व आदरणीय हर्षवर्धनजी पाटील साहेब व मंचावरील उपस्थित मान्यवर यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले.

गावातील तरुण, स्त्री पुरुष काय कामे करत आहेत याची माहिती स्वयंसेवक घेणार आहेत. मला या योजनेचा नेहमीच अभिमान वाटतो कारण स्वतःमध्ये सामाजिक बांधिलकी निर्माण करणारी, आपल्या शिक्षणाचा वापर समाज उभारणीसाठी करणारी पिढी तयार करायची आहे. राष्ट्रीय एकात्मतेचा प्रसार करायचा आहे. इतिहास लेखन, जैवविविधता, हळदी कुंकू मेळावे इ. माध्यमातून स्त्रीयांनी पुढे आले पाहिजे पुरुषाबरोबर स्त्रियालाही सक्षम करणे गरजेचे आहे. कोरोना जागृती, एड्स जागृती, निर्भयकन्या अभियान, महिला सक्षमीकरणाचे काम आपल्याला करायचे आहे. आपण २५० स्वयंसेवकांनी या गावाच्या सामाजिक, सांस्कृतिक, शैक्षणिक, व्यावसायिक अशा सर्व दृष्टीने अभ्यास करा.

व्यसनाचे दृषपरिणाम सांगून लोकांमध्ये जागृती घडवणे गरजेचे आहे. आज आमच्या दृष्टीने दोन कुलगुरू आहेत. एक शिक्षण घेतलेले सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू म्हणजे देवबा जाधव.

जो माणूस सामान्यसारखे वागतो तो नक्कीच मोठा बनतो. आपण कोणतेही काम करण्यास कमीपणा मानू नका. हे सर्व स्वयंसेवक आपल्या राष्ट्राचे भवितव्य आहेत. शिक्षण हे फक्त नोकरीसाठी म्हणून नाही तर शिक्षणाबरोबर संस्कार, क्रीडाक्षेत्र, ज्ञान, विनम्रता महत्वाची आहेत. असे गुण अंगी आणले तर देशाचे उत्तम नागरिक बनणार याबद्दल कसलीही शंका नाही.

आज जीवघेणी स्पर्धा आहे. या कोवडीच्या काळातील विद्यार्थी या स्पर्धेत कसे टिकणार ही चिंतेची बाब आहे. या ऑनलाईन शिक्षण पध्दतीमुळे मोबाईलचे व्यसन विद्यार्थ्याला जडत आहे. आज पालकांची मोबाईल घेण्याची क्षमता नाही मग शिकणार कसे. कारण काळ व परिस्थिती बदलणार आहे या सात दिवसाच्या शिबिरातून ख—या अर्थाने सक्षम पिढी तयार होईल. आज मुलगा मुलगी हा भेद राहिलेला नाही आज गुणवत्तेत आली पाहिजे. या तालुक्याचा विकास तेव्हाच होईल जेव्हा घरा घरातील प्रत्येक व्यक्ती शिक्षण घेईल व या शिक्षणाचा उपयोग समाज सुधारण्यासाठी करेल तेव्हा खरोखरच या इंदापूर तालुक्याचा कायापालट झाल्याशिवाय राहणार नाही.

१९७२ साली भाऊंनी इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळाची स्थापना केली. शिक्षणातून तालुक्याचा विकास करण्याचे ध्येय घेवून ही शिक्षणस्था काम करत आहे. आपल्याला सर्व भाषा आल्या पाहिजेत मातृभाषा, राष्ट्रभाषा, व इंग्रजी सुद्धा शिकावे लागेल तरच आपण जगाच्या स्पर्धेत टिकणार आहोत.

केंद्र सरकारने आमच्या महाविद्यालयाला रेडिओ केंद्र दिले आहे. 'कम्युनिटी रेडिओ सेंटर' सुरू झाले (९३.४) सुरू झालेले आहे. यावेळी त्यांनी जावडेकर साहेबांचे आभार मानले कारण त्यांनी आमच्या महाविद्यालयास हे केंद्र दिले. या रेडिओ केंद्रातून विद्यार्थ्यांचे प्रश्न, शिक्षण याबद्दल विद्यार्थ्यांमध्ये जागृती घडवणार आहोत.

या सात दिवसात स्वयंसेवकाचे व्यक्तीमत्व बदलेल या श्रमसंस्काराची शिंदोरी स्वयंसेवकाला आयुष्याभरासाठी पुरेल असा मला पूर्ण विश्वास आहे असू यावेळी त्यांनी सांगितले.

या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन डॉ. संजय मोरे यांनी केले. आभार डॉ. लहू वावरे प्र प्राचार्य श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय बावडा यांनी मानले.

उद्घाटन समारंभातील अविस्मरणीय क्षण

स्वयंसेवकांची ओळख

उद्घाटनाचा कार्यक्रम संपल्यानंतर सर्व स्वयंसेवकांना चहा देण्यात आला. त्यानंतर सर्व स्वयंसेवकांना एकत्र बसविण्यात आले व त्यांना कार्यक्रम अधिकारी यांनी मार्गदर्शन केले. सर्व स्वयंसेवकांना शिबिरासंदर्भातील सूचना देण्यात आल्या. शिबिरातील होणा-या कार्यक्रमांविषयी माहिती देण्यात आली.

सर्व स्वयंसेवकांना विविध सूचना दिल्यानंतर ओळख करून देणे व एकमेकांची ओळख करून घेणे अशा प्रकारचा कार्यक्रम घेण्यात आला. यामध्ये प्रत्येक स्वयंसेवकाने पुढे येवून आपले नाव, महाविद्यालयाचे नाव, आवडता छंद, मिळालेले गुण अशा विविध प्रकारची माहिती सांगून स्वतःची ओळख करून देण्याचा कार्यक्रम घेण्यात आला.

अशा प्रकारे निमगाव केतकी या गावातील विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा पहिला दिवस अतिशय सुंदर आणि चांगल्या प्रकारे पार पाडला.

९) पसायदान

१०) राष्ट्रगीत

ही योगासने करत असताना स्वयंसेवकांना २० व्यायामाचे प्रकार शिकविण्यात आले. त्यांच्याकडून ते करून घेण्यात आले. अशा प्रकारच्या व्यायामांचे आणि योगासनांचे भविष्यात कशा प्रकारे फायदा होवू शकतो हे सांगितले. कोणत्या प्रकारच्या आजारापासून आपण आपला बचाव करू शकतो अशा विविध प्रकारच्या व्यायामाच्या आणि योगासनांची शरीरासाठी कशा प्रकारे जडणघडण होत असते अशा प्रकारच्या ज्ञानाची भर त्यांच्याकडे देण्यात आली.

सर्व प्रकारचे योगासने आणि व्यायाम झाल्यानंतर योगाचा कार्यक्रमाचा राष्ट्रगीताने शेवट करण्यात आला. स्वयंसेवकांना चहा व नाष्टा करण्यासाठी परवानगी दिली.

आपापल्या ग्रुप प्रमाणे इतिहास लेखन व गाव सर्वेक्षण करण्यासाठी निमगांव केतकी मधील तसेच आजूबाजूला असणा—या वस्तीमध्ये गेले. एकूण ०६ ग्रुप करण्यात आले होते. त्यातील ०३ ग्रुप हे गावाचे इतिहास लेखन व ०३ ग्रुप हे गावाचा सर्वे करण्यासाठी पाठविण्यात आले होते. यामध्ये स्वयंसेवकांना प्रश्नावली तयार करून फॉर्म दिले गेले. यामध्ये इतिहास विभागाच्या प्रमुख प्रा. सौ. विद्या गायकवाड तसेच प्रा. डॉ. बाळासाहेब काळे, प्रा. विशाल चव्हाण, प्रा. सौ. दिक्षा बोंगाणे यांनी स्वयंसेवकांसोबत जावून निमगाव केतकी या गावातील ऐतिहासिक गोष्टींचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न केला.

स्वच्छता अभियान :

सर्व स्वयंसेवकांनी निमगांव केतकी गावामध्ये प्रभात फेरी काढली व गावामधील लोकांना स्वच्छतेची जनजागृती करण्यात आली.

या सर्व ग्रुपमधील स्वयंसेवकांनी गावातील परिसर स्वच्छ करण्याचे एक महत्वपूर्ण काम या शिबिरातील स्वयंसेवकांनी केले आहे.

सर्वप्रथम संत सावतामाळी मंदिर परिसर स्वच्छ करून घेतला. आजूबाजूची सर्व ठिकाणे स्वयंसेवकांनी चांगल्या प्रकारे स्वच्छ करून घेतली. ओढयाच्या दोन्ही बाजूंची पूर्णपणे स्वच्छ करून त्याठिकाणचा परिसर स्वच्छ केला. त्याचप्रमाणे इंदापूर — बारामती रोडच्या बाजूला असणारी काटेरी झुडूपे तोडून त्याठिकाणी स्वच्छता केली. हे स्वच्छतेचे काम करत असताना गावकऱ्यांचा सहभाग ही अतिशय महत्वपूर्ण ठरला.

निमगाव केतकी या गावातील ग्रामस्थ अतिशय स्वखुशीने स्वच्छतेच्या कामात स्वयंसेवकांना सहकार्य करत होते. काम करत असताना लागणारे साहित्य पुरवत होते. त्यामुळे काम करणे अधिक सोईचे झाले. गावातील अनेक लोकांच्या घराशेजारचा परिसर स्वच्छ करत असताना ते स्वयंसेवकांना सहकार्य करू लागत त्याचबरोबर त्यांना आवश्यक असणा—या साहित्य देत असत.

सदिच्छा भेट :

दुपारील सत्रात कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय चाकणे सर, विज्ञान विभाग प्रमुख डॉ. शिवाजी वीर आणि कला विभागप्रमुख डॉ. भिमाजी भोर यांनी श्रमसंस्कार शिबिरास सदिच्छा भेट दिली.

यावेळी चाकणे सरांनी आपल्या मार्गदर्शनामध्ये आपण आपल्यातले कलाकार बाहेर काढले पाहिजेत असे म्हटले. तसेच पथनाटय बसवा त्यातून आपला सर्वांगीण विकास होणार आहे. आपण शिबिरातून घरी जाताना आपल्याला सर्व स्वयंसेवकांची नावे पाठ असायली हवीत.

समाजप्रबोधनपर पथनाटय सादर करा. निमगाव केतकी गावातील प्रत्येक चौकाचौकात जावून पथनाटय सादर करा. गावक—यांना आव्हान करा त्यांना सांगा आम्ही तुमच्या गावामध्ये शिबिराच्या निमित्ताने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले आहे. यामध्ये आम्ही या गावची स्वच्छता करणार आहोत, झाडे लावणार आहोत, समाजप्रबोधनपर पथनाटय सादर करणार आहोत. त्यांना शिबिरामध्ये सहभागी होण्यासाठी उत्तेजित करा.

आपण पहिल्या दिवशी आलो तेव्हा चा अनुभव आणि इथून जातानाचा अनुभव काय आला हे आपण पाहणे गरजेचे आहे. यातून आपण काय शिकलो, आपल्यामध्ये कशाप्रकारे बदल झाला हे पाहणे देखील तितकेच महत्वाचे आहे.

आपण या सात दिवसात काय शिकलो, या सात दिवसात आपणास नवीन काय अनुभव आले इथून लिहायला सुरुवात करा. काहीही विषय घ्या आणि लिहिते व्हा. शारीरिक आकर्षणाच्या पलीकडे देखील जग आहे. आपणाला शिकता येते की? हे सर्व तुम्ही शिका.

आपल्या मनोगताच्या शेवटी शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा असा संदेश देत सरांनी आपल्या मनोगताचा शेवट केला.

यावेळी डॉ. राजेंद्र साळुंखे, डॉ. भिमाजी भोर, डॉ. शिवाजी वीर, प्रा. गौतम यादव, प्रा. रोहित लोंढे, डॉ. महमंद मुलाणी, डॉ. पांढरमिसे सर, प्रा. संजय मोरे, डॉ. अनिल बनसोडे इतर प्राध्यापक आणि शिबिरातील स्वयंसेवक उपस्थित होते.

सदर कार्यक्रमाचे आभार डॉ. गजानन कदम यांनी मानले तर सूत्रसंचालन डॉ. प्रकाश पांढरमिसे यांनी केले.

स्थानिक इतिहास लेखन :

निमगांव केतकी गावाचा इतिहास

पुणे शहरापासून १४० किमी अंतरावर तसेच इंदापूर-पुणे राष्ट्रीय महामार्गावर इंदापूर पासून १२ किमी तर बारामतीहून ४० किमी अंतरावर निमगांव केतकी हे गांव आहे. गावची लोकसंख्या जवळपास १२३९७ (२०११ च्या जनगणनेनुसार) आहे. ऐतिहासिक काळामध्ये नाईक निंबाळकरांना लष्कराच्या खर्चासाठी मुकासा म्हणून जी गावे दिली होती. त्यातील निमगांव केतकी हे एक गांव असून गावचे ग्रामदैवत श्री केतकेश्वर महादेव हे आहे.

गावाला नाव कसे पडले..?

पुर्वी गावात केतकीची (केकताड/ घायपात) झुडपे जास्त होती झुडपांपासून वाक तयार करण्याचा मोठा उद्योग गावात होता. केतकीच्या बनावत काम करत असताना लोकांना महादेवाची पिंड सापडल्याने गावाला निमगांव केतकी हे पडले असे गावातील लोकांच्या चर्चेतून आणि ऐकीव माहिती मिळते.

संतश्रेष्ठ तुकोबाराय पालखी सोहळा-

महाराष्ट्राच्या वारी परंपरेतील संतश्रेष्ठ तुकाराम महाराज पालखी सोहळ्यातील इंदापूर तालुक्यातील दुसरा मुक्काम हा निमगांव केतकीत होतो. पालखीच्या रथाचे ग्रामस्थ स्वागत करून वाजत गाजत रथ पालखी तळावर आणतात. लाखो वारकऱ्यांना अन्नदान व त्यांची सेवा करण्याची परंपरा ग्रामस्थ, विविध मित्र मंडळे, विविध पतसंस्था, गणेशोत्सव मंडळे यांनी जोपासली आहे. गावातील आणि परिसरातील लोक पालखी दर्शनासाठी गावात येतात त्यामुळे गावाला एका भक्तीमय उत्सवाचे स्वरूप आलेले असते..

गावची यात्रा

गावाचे ग्रामदैवत केतकेश्वर मंदिर हे पुर्वी हेमाडपंथी धाटणीचे होते. त्याचा जीर्णोद्धार १८५९ ते १८६२ या काळामध्ये केला गेला. ग्रामदैवत केतकेश्वर महाराजांची यात्रा पंचक्रोशीत प्रसिध्द आहे. दरवर्षी चैत्र शुद्ध एकादशीला भरणारी यात्रा सलग तीन दिवस चालते. पहिल्या दिवशी चार मजली तीस फुट उंचीच्या रथात श्री.केतकेश्वर महाराजांची (शिव पिंडीची) वाजत गाजत गावातून

मिरवणुक काढली जाते. रथ वाकाच्या नाड्याने ओढला जातो. नाडा बनवण्याचे काम मातंग समाज पुर्वापार करत असल्याने रथाची पुजा व नाडा बनवण्याचा मान हा मातंग समाजाकडे आहे. तर रथातील शिव पिंड लिंगायत समाजाचे चिखले यांच्या पुर्वजांना सापडली असल्याने पिंडीचा मान चिखले कुटुंबियांकडे आहे. हा रथ दोन्ही कडून ओढण्याची प्रथा आहे. शिखर शिंगणापुरच्या यात्रेनंतर या रथाला प्रथम भेट देण्याचा मान सुतार व लोहार समाजाकडे आहे. द्वादशीला सकाळी मंदिरात दही भाताची पुजा घातली जाते.

नंतर पालखी व छबिना निघतो. रात्री नेत्रदिपक सारा आसंमत उजळवून टाकणारे शोभेची दारुकाम मोठ्या प्रमाणात उडवले जाते. नंतर मनोरंजनासाठी पुरुषांसाठी महाराष्ट्राची लोककला तमाशाचा फड तर महिलांसाठी ऑर्केस्ट्राचा कार्यक्रम असतो. तिसऱ्या दिवशी संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रसिद्ध असणारा चिंचेचा आखाडा भरतो डोळ्याचं पारणं फेडणाऱ्या जंगी निकाली कुस्त्या हे आजवर कुस्ती मैदानी ओळख आहे. आखाड्यात कुस्ती खेळणारे मल्ल महाराष्ट्रात प्रसिद्ध होत असल्याने मोठ-मोठे मल्ल या आखाड्यात कुस्ती खेळायला मिळणे भाग्य समाजतात. आखाड्याला हिंदकेसरी, महाराष्ट्र केसरी, महाराष्ट्र चॅम्पियन, विविध नावाजलेले, गाजलेले मल्ल हजेरी लावतात. तीन दिवसाच्या यात्रेला पंचक्रोशीतले लोक, त्यांचे नातेवाईक येत असल्याने गावात लोकांचा महापुर आल्याचे भासते. लहान मुले, महिला यांचेसाठी गावात मोठ-मोठे पाळणे, खेळण्यांची दुकाने, खाऊसाठी हॉटेल, रसाची गुऱ्हाळे, फळांची दुकाने यांची रेलचेल असते.

गावामधील इतर उत्सव

गावात सर्व जाती-धर्माचे सण, उत्सव अतिशय उत्साहाने साजरे केले जातात.

दरवर्षी श्रावण महिन्यातदर सोमवारी शंभू महादेवाची पालखी लिंगायत वाणी, तेली समाजाकडून वाजत गाजत काढली जाते. तसेच श्रावण महिन्यात सप्ताह असतो त्यात विना धरण्याचा एक-एक दिवसाचा मान वाणी, तेली, बारा बलुते, माळी, मराठा या सात समाजाकडे असतो.

संत सावता महाराज यांच्या जयंती निमित्त पालखी मिरवणुक, हरीनाम कीर्तनाचा सप्ताह मोठ्या भक्तीमय वातावरणात पार पडतो.

सुवर्णयुग ट्रस्टची २५, २६ डिसेंबरची दोन दिवस चालणारी गणेश यात्रा व कुस्ती आखाडा आणि इतर होणारे सांस्कृतिक कार्यक्रम हे गावाच्या सांस्कृतिक वैभवात भर पाडतात.

भगवान महावीर यांची जयंती, छत्रपती शिवराय जयंती, सेना महाराज स्मृतीदिन, भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती, पै.मोहम्मद जयंती, शाहिर अण्णाभाऊ साठे जयंती, महात्मा जोतीराव फुले जयंती, महात्मा बसवेश्वर जयंती, संत जगनाडे महाराज जयंती, संत गाडगेबाबा जयंती अशा विविध संत महात्म्यांच्या जयंती उत्सव उत्साहाने साजरे होतात.

गणेशोत्सव, नवरात्रोत्सव, बैलपोळा, ईद इ. सणवार सर्व जाती-धर्माचे लोक एकत्र येऊन आनंदाने साजरा करतात.

गावामधील इतर मंदिरे

एकाच चौथऱ्यावर असलेले महादेव मंदिर आणि मारुती मंदिर, श्री.संत शिरोमणी सावता महाराज मंदिर, सुवर्णयुग मंदिर, श्रीराम मंदिर, संत नामदेव महाराज मंदिर, श्री.चंद्रप्रभु जैन दिगंबर मंदिर, पीरसाहेब दर्गा, भवानी आई मंदिर, वेताळ बाबा मंदिर, जानाई मंदिर, सटवाई मंदिर, लक्ष्मी आई मंदिर, भैरवनाथ मंदिर, दत्त मंदिर, विठ्ठल मंदिर, नृसिंह मंदिर, नागोबा मंदिर तसेच गावात मुस्लिम बांधवांसाठी एक मज्जिद आहे.

गावाच्या सभोवतालच्या वाड्या-वस्त्या-

बनकरमळा, आदलिंगमळा, शेंडेमळा, जानाईमळा, कान्होबामळा, काळामळा, हेगडे वस्ती, भोसलेवस्ती, राऊतवाडी, चिचवाडी, डोंगरेवस्ती, नाळेवस्ती, वडापुरेवस्ती, शिवाजीनगर, जाधववस्ती, कौठीमळा, फुटाणे नगर, भोंगवस्ती, खोरी, कान्होबामळा, बारवकरवस्ती, पाटीलवस्ती, श्रीकृष्णनगर, हेकाळमळा, महात्मा फुले नगर, करवंदीचा मळा, भंडार वाडग, आण्णाभाऊ साठे नगर इ.

गावातील शिक्षणाच्या सोयी-सुविधा-

गाव १२ वाड्या आणि ३६ वस्त्याचे मिळून बनले असल्याने गावासह थोडकमी प्रत्येक वाडी-वस्तीवर अंगणवाडी आणि पहिली ते चौथी प्राथमिक शिक्षण देण्यासाठी जिल्हा परिषदेच्या शाळा आहेत. ५ वी ते १२ वी शिक्षणासाठी पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे ४ मे १९६० साली स्थापन

झालेले श्री.केतकेश्वर माध्यमिक व उच्च माध्यमिक महाविद्यालय आहे. महाविद्यालयात प्रथम प्रवेश घेणारे विद्यार्थी म्हणून काशिनाथ नारायण आदलिंग (साहेब) तर प्रथम प्रवेश घेणारी विद्यार्थीनी म्हणून कु.सरला रतनचंद व्होरा यांची नोंद आहे. तसेच ५ वी ते १० पर्यंत शिक्षण देणारे महात्मा फुले विद्यालय हे २००० साली स्थापन झाले आहे.

गावातील उद्योग-व्यवसाय-

१९३५ साली ग्रामपंचायत स्थापन झालेली असून गावात निमगांव-केतकीला नाव लौकीक मिळवून देणारा नागवेलीची पानांचा बाजार, कृषी उत्पन्न बाजार समितीच्या उपबाजार निमगाव के. आवारात आडत बाजार, शेळी- मेंढी बाजार, कडबा बाजार, चिंचेची-एरंडेलची आडत, किराणा, कापड, सोने, कृषी सेवा केंद्र, ऑटोमोबाईल यांची बाजार पेठ आहे. इंदापुर तालुक्यातील मोठी व्यापारपेठ आणि राज्य महामार्गावर असल्याने गावात वाहतुक, हॉटेल व्यवसाय वाढीला लागले आहेत.

गावातील विविध संस्था

१९३५ साली स्थापन झालेल्या ग्रामपंचायतीला आत्ता प्रशस्त कार्यालय आहे, मंडल (सर्कल) कार्यालय आणि तलाठी कार्यालयाला स्वतःची इमारत आहे, कृषी उत्पन्न बाजार समितीचा उपबाजार, पाटबंधारे कार्यालय (इरिगेशन बंगला), २८/०७/७९ साली स्थापन झालेले विद्युत महावितरण केंद्र (लाईट बोर्ड) या संस्था आहेत. गाव आणि परिसरातील अबाळ-वृद्धांसाठी भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर वाचनालय, सावित्रीबाई फुले वाचनालय आणि सत्यशोधक वाचनालय सर्व सोयी-सुविधांनी युक्त आहेत.

गावामध्ये पोस्ट ऑफीस (पिन कोड- ४१३ १२०) आहे. बँक ऑफ महाराष्ट्र ही राष्ट्रीय बँक, पुणे जिल्हा मध्यवर्ती बँक, सांगोला अर्बन बँक या बँका तसेच केतकेश्वर वि.वि.का.सोसायटी, भोंगवाडी वि.वि. सोसायटी, निमगांव केतकी वि.वि.सोसायटी या सहकारी सोसायट्या तर सुवर्णयुग पतसंस्था, जय भवानी पतसंस्था, श्री.गणेश पतसंस्था, मयुरेश्वर पतसंस्था, जनहित पतसंस्था, बालाजी पतसंस्था, सुवर्णयुगेश्वर पतसंस्था, सिध्दिविनायक पतसंस्था, केतकेश्वर पतसंस्था इ. पतसंस्था गावामध्ये कार्यरत आहेत.

गावामध्ये १९७९ साली स्थापन झालेले सरकारी प्राथमिक आरोग्य केंद्र असून काही खाजगी दवाखाने आहेत.

श्री.संत सावता माळी महाराज ट्रस्ट, सुवर्णयुग ट्रस्ट, नृसिंह प्रतिष्ठाण, श्रीकृष्ण प्रतिष्ठाण, विकास क्रीडा प्रतिष्ठाण, कर्मवीर प्रतिष्ठाण अशा सामाजिक सेवा संस्था आहेत तसेच छत्रपती शिवराय गड-किल्ले भ्रमंती संघ, फ्रेंड्स ऑफ नेचर क्लब, रिगल् ग्रुप, श्रीकृष्ण गणेश मंडळ, विघ्नहर्ता गणेश मंडळ, त्रिनेत्र गणेश मंडळ, योद्धा गणेश मंडळ, नवी पेठ गणेश मंडळ, श्रीराम गणेश मंडळ, केतकेश्वर गणेश मंडळ, छत्रपती गणेश मंडळ, भगवती महिला मंडळ, जानाई नवरात्र उत्सव मंडळ, मोटार वाहतुक चालक मालक संघटना, मस्लिम चॅरिटेबल ट्रस्ट, जय भिम तरुण मित्र मंडळ, अण्णाभाऊ साठे मित्र मंडळ, अष्टविनायक ग्रुप, संताजी तेली मित्र मंडळ, कै.सोपानराव भोंग चॅरिटेबल ट्रस्ट, विविध महिला बचत गट, पुरुष बचत गट इ. विविध माध्यमातून गावातील युवक सांस्कृतिक व सामाजिक उपक्रमात कार्यरत असतात.

पाण्याची सोय-

गावाच्या दक्षिणेकडून कॅनॉल गेल्यामुळे शेतीसाठी पाणी मिळते, पाझर तलाव, विहिरी, बोअर, शेततळी या मार्गाने शेतीसाठी पाणी उपलब्ध होते.

पुर्वी गावासाठी पिण्याच्या पाण्याची सोय महादेव मंदिरा शेजारील बारवेतून होत होती असे ग्रामस्थ सांगतात. आजही ती बारव सुस्थितीत आहे.

सध्या पिण्यासाठी पाणी वरकुटे तलाव येथील २ विहिरी, काळामळा येथील १ विहिर व बापुभाई नाला येथील एका विहिरीतून पाणी पुरवठा योजनेद्वारे गावठाणात आणि वाड्या-वस्त्यांवर पाणी पुरवठा केला जातो.

दळण-वळणाच्या सोई-सुविधा-

निमगांव केतकी इंदापुर-बारामती राज्य मार्गावर आहे. पुणे, सोलापुर, अहमदनगर, सातारा, सांगली हे जिल्हे समान अंतरावर आहेत. तसेच बारामती, नातेपुते, अकलूज, दौंड या मोठ्या बाजारपेठा निमगांव-केतकीच्या चाळीस किमीच्या परीघात आहेत. पालखी महामार्गावरील पालखीचे मुक्कामाचे महत्वाचे ठिकाण असल्याकारणाने वरील सर्व ठिकाणांना जोडणारे रस्ते सुस्थितीत आहेत. मोठ्या शहरांना ये-जा करण्यास एस टी महामंडळाच्या बसेसची सेवा आहे.

दौंड, कुडुवाडी, बारामती सारखी रेल्वे स्टेशन्स जवळच्या अंतरावर आहेत.

निमगांव-केतकी परिसरात बागायती क्षेत्र वाढल्यामुळे डाळींब, पेरु, द्राक्ष, टोमॅटो व तरकारी जास्त पिकत असल्याने ते खरेदी करण्यासाठी परराज्यातून व्यापारी येत असल्याने माल वाहतुकीचा, खाजगी वाहतुकीचा व्यवसाय ही वाढीला लागला आहे.

रोजगाराच्या संधी

निमगांव-केतकी हे नागवेलींच्या पानांसाठी प्रसिध्द आहे. पानमळे, पाने खुडणे, डाग बांधणे, पाने विक्री करणे यातून बऱ्याच युवकांना रोजगार मिळतो.

गावात सहकारी पतसंस्था मोठ्या प्रमाणात असल्याने संस्थांमध्ये कर्मचारी व डेली पिग्मी गोळा करण्यासाठी अनेकांना रोजगार मिळतोय.

निमगांवचा कंट्रक्शन व्यवसाय वेळेत व दर्जेदार कामे करण्यास इंदापुर तालुक्यात प्रसिध्द असल्याने या क्षेत्रातून हि कित्येक उद्योजक, कंत्राटदार, निपुण व कुशल कामगार तयार झाले आहेत.

व्यापार पेठेतून व बागायती शेतीमधून ही अनेकांना रोजगार उपलब्ध होतो.

निमगांवच्या परिसरात कर्मयोगी साखर कारखाना, निरा-भिमा साखर कारखाना, सोनाई दुध संस्था, सोनाई कॅटलफीड, नेचर डेअरी, जय हिंद कॅटल फीड असे मोठे कारखाने असल्याने अनेकांना कामे मिळत आहेत. जवळच पंचतारांकित लोणी एमआयडीसी नावारुपाला येत असून तेथील कारखानदारीतून सुशिक्षित लोकांना नोकऱ्या व व्यवसाय उपलब्ध झालेले आहेत.

सकाळ, पुढारी, लोकमत, पुण्यनगरी, प्रभात या सारख्या नामांकीत वर्तमानपत्रांचे तसेच काहीवृत्त वाहिन्यांचे वार्ताहार गावामध्ये आहेत.

येथील अनेक तरुण सामाजिक, शैक्षणिक सांस्कृतिक, राजकीय क्षेत्रात नाव गाजवत आहेत.

निमगाव केतकी या गावातील ऐतिहासिक छायाचित्रे

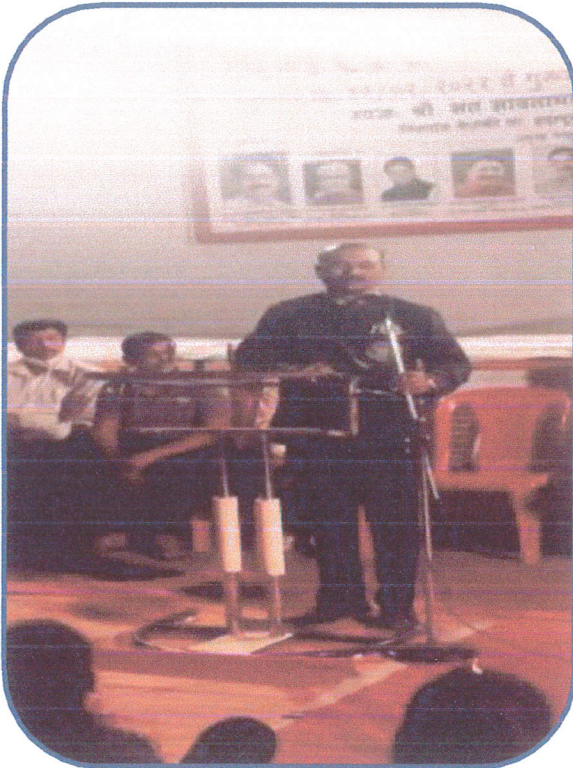

सूर्यकांत चव्हाण : संमोहन कार्यक्रम

सांयकाळी ०७.०० वा. मास्टर सूर्यकांत चव्हाण सर यांचा समोहन का कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होतो.

त्यांनी कार्यक्रम सुरू करण्या अगोदर काही सूचना दिल्या आणि त्यांच्या संमोहन या कार्यक्रमास सुरूवात केली . यावेळी ते म्हणाले की, स्वयंसेवकांचे स्टेज डेअरिंग वाढविण्यासाठी, त्यांच्या मानसिकतेमध्ये कशाप्रकारचे बदल होतात, त्याचे परिणाम काय होतात हे आपण यावेळी पाहणार आहोत.

सर्वप्रथम स्वयंसेवकांना स्वतःच्या कपाळाच्या मध्यभागी बघायला सांगितले विद्यार्थी या प्रक्रियेसाठी सज्ज झाले. ही प्रक्रिया करत असताना त्यांनी सुंदर असे गाणे लावायला सांगितले आणि चव्हाण सरांनी आदेश दिला की, आपण दोन्ही भुवईच्या मध्यभागी बघावे असे सांगितले. काही मिनिटांमध्ये तुम्ही आता झोपणार आहात. आता तुम्हाला तुमच्या डोळ्याच्या पापण्या जड होताना दिसतील. सरांनी एक ते दहा अंक मोजण्यास सुरूवात केली. काही अंक मोजताच डोळे बंद होताना दिसतात.

त्यानंतर त्यांनी विद्यार्थ्यांचे डोळे बंद होत आहेत आणि याचा तुमच्या डोळ्यावर प्रचंड ताण येणार आहे. उलटे अंक मोजताना जसेजसे अंक कमी होत जातील तसतसे ताण वाढत होता. आणि काही काळानंतर विद्यार्थी गाढ झोपी गेले.

पुढे त्यांनी सांगितले जोपर्यंत एक ते दहा अंक मोजत नाही तोपर्यंत असेच मनाच्या गाढ अवस्थेत झोपेत आहात. तुमचे प्रचंड प्रमाणात स्टेजडेरिंग वाढले आहे, तुम्ही आता छान भाषण देवू शकता, छान नृत्य करू शकता असे सांगून विविध प्रकारचे संमोहनाचे प्रयोग करून दाखवले.

काही वेळानंतर इथून पुढे कार्यक्रम गणपतीच्या आरतीने हा कार्यक्रम सुरू होणार आहे. गणेशाची आरती सुरू होणार आहे त्यानंतर एक ते तीन अंक म्हणताच तुम्ही गणेशाची आरती सुरू करणार आहात.

अंक मोजताच सर्वजण जागे होतील आणि सर्वजण आपल्या जागेवरती उभे राहतील दोन बोलताच सर्वांचे हात वरती घेवून आरती घेणार आहेत. आणि तीन म्हणताच सर्वजण आरतीसाठी तयार झाले आणि आरती चालू केली. खरे त्यांना काही समजत नव्हते कारण ते संमोहित झाले होते.

त्यानंतर त्यांनी त्यांच्या विशिष्ट शैलीमध्ये गणपती विसर्जन कार्यक्रम डान्स, संमोहित केल्यावर व्यायाम करणे, बॉडी शो, अंगात येणे, रडणा-या बाळाला समजावून सांगतानाचा क्षण, लावणी करणे, मधमाशा चावल्या आहेत असा भास झाला हे जाणवून देणे अशा विविध प्रयोगांद्वारे सरांनी प्रत्यक्षात प्रात्यक्षिके घेवून स्वयंसेवकांचे मनोरंजन करण्याचे काम केले. हे करत असताना त्यांनी मार्गदर्शन देखील केले.

शेवटी सरांनी संमोहन म्हणजे नेमके काय, ते कशासाठी केले जाते अशा विविध प्रश्नावर विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. ते म्हणाले की, हा उपक्रम कोणीही घरी करू नये. अशाप्रकारे त्यांनी शिबिरातील सर्व स्वयंसेवक तसेच निमगाव केतकी या गावातील ग्रामस्थांना आव्हान केले व या कार्यक्रमाला बोलावून सेवा करण्याची संधी दिली त्याबद्दल आभार मानले व प्रार्थना घेवून कार्यक्रमाची सांगता केली.

हा कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी सरांसोबत त्यांचे सहायक म्हणून क्रांतीदिप लोंढे, सचिन मोरे, दत्तात्रय चव्हाण, आणि दत्तात्रय भोसले यांनी देखील सरांसोबत संमोहनाचे प्रयोग दाखविले.

या कार्यक्रमाचे आभार डॉ. अनिल बनसोडे यांनी मानले.

विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा तिसरा दिवस

दि. १३/०२/२०२२

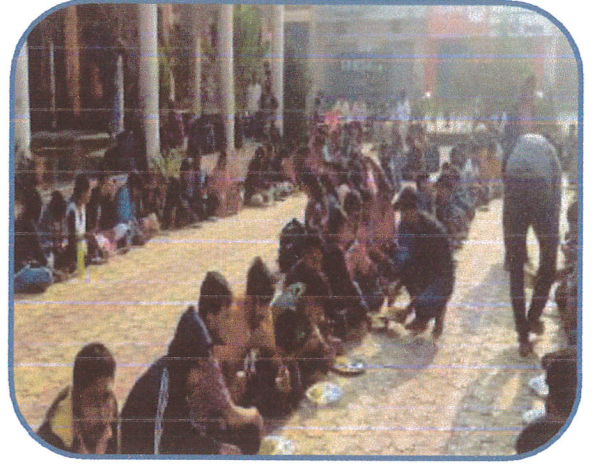
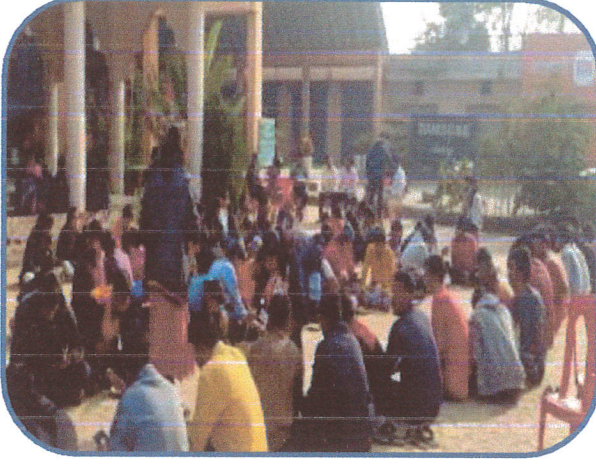
आज दि. १३/०२/२०२२ रोजी सकाळी सर्व स्वयंसेवक बरोबर ०६. वा. शिबिरास्थळी उपस्थित होते. यावेळी बावडा महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विभागीय समन्वयक डॉ. प्रकाश पांढरमिसे सर यांनी स्वयंसेवकांचा व्यायाम तसेच योगा करून घेतला. यावेळी त्यांनी आपले शरीर सुंदर, निरोगी कशाप्रकारे राहील व आपणास भविष्यात होणारे आजार कसे टाळता येतील आणि आपण आपल्या शरीराची व कुटुंबाची काळजी कशा पध्दतीने घेवू शकतो याची जाणीव करून दिली.

स्वयंसेवकांमधील दोन स्वयंसेवक स्टेज वर घेवून त्यांच्या मार्फत सर्व स्वयंसेवक सकाळी व्यायाम करत होते. व्यायाम आणि योगा करत असताना स्वयंसेवकांमध्ये अतिशय उत्साह दिसून येत होता. यावेळी खूप आनंद घेत शिबिरातील सर्व स्वयंसेवक व्यायाम करत होते.

योगा करत असताना निमगाव केतकी गावातील बरेच ग्रामस्थ यामध्ये सहभागी झाले होते. निमगाव केतकीमधील लोकांना शिबिरातील स्वयंसेवक योगा करतानाचे पाहून त्यांना देखील मोह आवरला नाही आणि ग्रामस्थ देखील यावेळी यामध्ये सहभागी झालेले दिसून आले.

त्यानंतर शिबिरातील सर्व स्वयंसेवकांनी प्रार्थना घेवून सर्वांना चहा आणि नाष्टा यासाठी ०१ तास वेळ दिला.

सर्व स्वयंसेवकांचा नाष्टा झाल्यानंतर एक ग्रुप शिबिरस्थळी थांबला व उर्वरित पाच ग्रुप निमगाव केतकी मधील विविध ठिकाणी स्वच्छता करण्यासाठी गेले.

निमगाव केतकी या गावातील स्वच्छतेचे काम स्वयंसेवकांनी हाती घेतले. यामध्ये या गावातील बाजारतळाची स्वच्छता केली. यामध्ये त्या परिसरातील कचरा गोळा करणे, गवत काढणे, परिसर स्वच्छ करून घेणे इ. स्वच्छता स्वयंसेवकांनी केली. तसेच ग्रामपंचायत या ठिकाणचा परिसर स्वच्छ केला. यामध्ये गावातील ग्रामस्थ देखील सहभागी झाले होते.

केतकेश्वर मंदिर, राम मंदिर परिसर स्वच्छ केला. त्याचप्रमाणे जुनी पेठ आणि नवी पेठ या दोन्ही पेठेच्या दोन्ही बाजू स्वच्छ करून घेतल्या.

सुवर्णयुग मंदिर परिसर, डोंगरे कॉम्प्लेक्स आणि आमदार चहा परिसर देखील स्वच्छ केला.

सर्व स्वयंसेवक निमगाव केतकीमध्ये पोहचले आणि त्यांच्या बरोबर इंदापूर महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. राजेंद्र साळुंखे, बावडा महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. प्रकाश पांढरमिसे, भिगवण महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ. अनिल बनसोडे तसेच इतर प्राध्यापक स्वयंसेवकांबरोबर निमगाव केतकी गावात स्वच्छता अभियान राबविण्यासाठी गेले.

स्वच्छता करत असताना शिबिरातील स्वयंसेवकांना खूप छान अनुभव आले. स्वच्छता करत असताना निमगाव केतकी गावातील ग्रामस्थांच्या खूप छान प्रक्रिया येत होत्या असे त्यांनी सांगितले. काही लोक स्वयंसेवकांबरोबर स्वच्छता करण्यास सहभागी झाले.

यादरम्यान सर्व स्वयंसेवकांना सांगण्यात आले की, जो ग्रुप अतिशय चांगली स्वच्छता करेल त्या ग्रुपचा नंबर काढण्यात येईल किंवा तो ग्रुप अतिशय चांगले काम करतो असे घोषित केले जाईल.

गवत, कचरा, प्लास्टिक, काटेरी झुडुपे तसेच झाडांच्या रस्त्यावर येणा-या फांद्या काढून त्या परिसराची स्वच्छता करण्यात आली. यादरम्यान रो.से.यो. योजनेतील स्वयंसेवकांचे केलेल्या विविध ग्रुपने ही स्वच्छता अतिशय मन लावून केली.

एकंदरीत स्वच्छता अभियानामध्ये गावातील ग्रामस्थ स्वतःहून सहभागी होवून त्यांनी देखील स्वयंसेवकांबरोबर काम केले.

दुपारील सत्रात डॉ. विलास कर्डिले पुणे जिल्हा समन्वयक रो.से.यो., सा.फु.पु.वि. पुणे यांनी श्रमसंस्कार शिबिरास सदृच्छ भेट दिली. यावेळी त्यांनी शिबिरार्थींना मार्गदर्शन केले. यावेळी डॉ. राजेंद्र साळुंखे, डॉ. गजानन कदम, डॉ. प्रकाश पांढरमिसे तसेच इतर प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचारी उपस्थित होते.

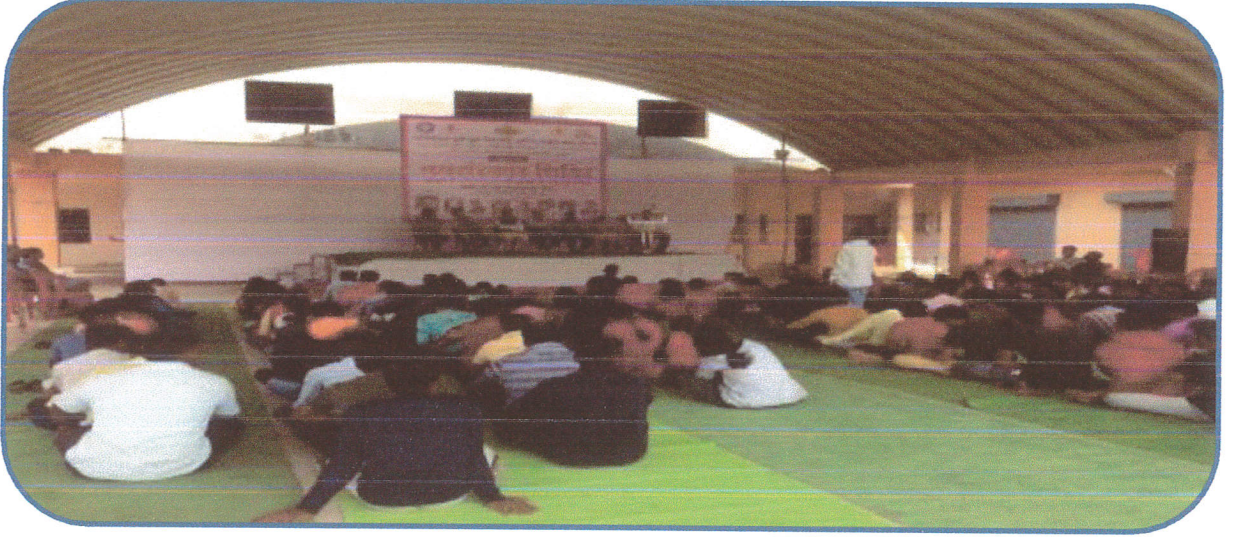

डॉ. कर्डिले सर यांनी आपल्या खुमासदार शैलीत अतिशय चांगल्या पध्दतीने रो.से. यो. चे स्वयंसेवक कशाप्रकारे घडतात आणि पुढे त्यांच्यामध्ये कशाप्रकारे बदल होतो. याबद्दल त्यांनी मार्गदर्शन केले. त्यांनी आपल्या मार्गदर्शनामध्ये सांगितले की, विद्यार्थी दशेत असताना आपण आपले ध्येय निश्चित केले पाहिजे. तसेच त्यावर आपण आपल्याला काय करावयाचे आहे हे देखील ठरविले पाहिजे.

विद्यार्थी घडत असताना त्यांच्यासमोर जर आपणाला भविष्यात काय करावयाचे आहे याचे जर पूर्णपणे नियोजन असेल तर विद्यार्थी घडत असतात. त्यांना भविष्यात होणा-या बदलाच्या बाबतीत विद्यार्थी नेहमी सक्षम राहतात. तर हे कसे शक्य आहे तर विद्यार्थ्यांचे जर नियोजन असेल तर या गोष्टी शक्य असतात.

कर्डिले सर बोलताना म्हणाले की, आपण या शिबिरात सात दिवस राहणार आहोत जर आपण आपल्या जीवनातील महत्वाचे सात दिवस निमगाव केतकी या गावामध्ये घालवणार असेल तर येथे राहून आपण त्याचा आपण काहीतरी फायदा करून घेतला पाहिजे. आपल्या जीवनात त्याचा उपयोग झाला पाहिजे.

समाजात राहून आपण त्यांच्या समस्यांचा अभ्यास केला पाहिजे. समाजातील लोकांना कशा प्रकारच्या अडचणी आहेत त्यांना त्याचे जीवन जगत असताना दैनंदिन जीवनात कशा प्रकारच्या घटकांना सामोरे जावे लागते आणि त्या विषयावरती आपण काय करू शकतो का? आपण त्यांना कशाप्रकारे मदत करू शकतो? या घटकांवरती आपण अभ्यास करून काम करून घेणे गरजेचे आहे.

जीवन जगत असताना काही जबाबदा—या आपल्याला घ्याव्या लागतात आणि अशा जबाबदा—या घेण्यासाठी मानवाच्या अंगामध्ये धाडसी वृत्ती असावी लागते. परंतु ही धाडसी वृत्ती मानवाच्या अंगी कधी येते तर एन.एस.एस. सारख्या योजनेमध्ये आपला काहीतरी वाटा असायला हवा किंवा तो विषय आपल्याला समजून घेता येणे म्हणजे माणसाला समाजामध्ये जीवन जगत असताना या गोष्टीचा उपयोग निश्चितपणे झाल्याशिवाय राहत नाही.

अशाप्रकारे डॉ. कर्डिले सर यांनी आपल्या सरळ आणि सुंदर शैलीतून शिबिरातील स्वयंसेवकांना उत्तेजित केले व मार्गदर्शनपर व्याख्यानाची सांगता केली. सदर कार्यक्रमाचे आभार डॉ. गजानन कदम यांनी मानले.

‘करिअर कट्टा’ या विषयावर समन्वयक, मा. श्री. डॉ. यशवंत शिताळे सरांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. यावेळी शिताळे सरांची ओळख शिबिरातील स्वयंसेवकाने करून दिली. शिताळे सर हे करिअर कट्टा विभागाचे जिल्हा समन्वयक म्हणून काम करत आहेत तसेच ते अनंतराव पवार कॉलेज, पिरंगुट ता. मुळशी, जि. पुणे या ठिकाणी कार्यरत आहेत.

आपल्या मार्गदर्शनामध्ये त्यांनी शिबिरार्थींना सर्वप्रथम त्यांचा जीवन प्रवासाबद्दल माहिती दिली. तसेच त्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील स्वतःचे अनुभव सांगितले. त्यांनी सांगितले की, मी एन.एस.एस मध्ये होतो तेव्हा शिबिरामध्ये का आलो होतो त्याचा उद्देश सांगितला आणि ते म्हणाले की, मला माझी व्हॅलेंटायन ही शिबिरामध्ये मिळाली.

एन.एस.एस मध्ये आपण काय शिकतो तर घरात आपण कधी आपल्या जेवणाचे ताट उचलत नाही पण एन.एस.एस च्या श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये आपण स्वतः जेवणाचे ताट धूवून टाकतो. तसेच एकमेकांसोबत राहायला, जगायला शिकतो. यामध्ये आपण आपल्या सोबत इतरांची देखील सेवा करायला लागतो.

तसेच त्यांनी सांगितले की, ऑनलाईन प्रणालीमुळे तसेच मोबाईलच्या जास्त वापरामुळे स्मरण करण्याची शक्ती गमावत चालली आहे. आपण सगळे मोबाईल वापरत

असतो त्यावेळी आपण आपल्या घरामध्ये प्रत्येक गोष्टींचे नियोजन करत असतो. जसे की, सायकल पार्किंग, दोन चाकी पार्किंग.

शितोळे सरांनी करिअर कट्टा च्या माध्यमातून काही घटक सांगितले. युवा या शब्दाचा अर्थ त्यांनी व्यवस्थित समजावून सांगितला. युवा म्हणजे वायू. वायुच्या दिशेने विचार करणारा, वायुच्या दिशेने बोलणारा, वायुच्या दिशेने विचारमंथन करणारा असा युवा या शब्दाचा अर्थ सरांनी सांगितला.

युवकांच्या सर्वांगीण विकासासाठी महाराष्ट्र शासनाने नवीन उपक्रम सुरू केला आहे आहे त्याच नाव आहे करिअर कट्टा. कट्टा कशाप्रकारे असतो त्याचे महत्व आय आणि कट्टा किती प्रकारचा आहे हे सांगितले.

स्पर्धा परीक्षेचा अभ्यास करणा—या विद्यार्थ्यांकडे दोन पर्याय असायला हवेत. ते म्हणजे पदवीनंतर आपण किती वर्षे स्पर्धा परीक्षेची तयारी करायची आहे आणि दुसरा प्रश्न जर आपण स्पर्धा परीक्षेमध्ये यश संपादन नाही करू शकलो तर मी पुढे काय करणार तर त्याला दुसरा पर्याय ठेवणे गरजेचे आहे.

अशाप्रकारे डॉ. शितोळे सर यांनी करिअर कट्टा हा विषय शिबिरातील स्वयंसेवकांना व्यवस्थित समजावून सांगितला.

सदर कार्यक्रमाचे आभार डॉ. गजानन कदम यांनी मानले.

स्टेज डेअरिंग :

विचार क्षमता तसचे मनोरंजन कार्यक्रम

या कार्यक्रमांमध्ये एक बॉक्समध्ये जवळ जवळ ३०० ते ३५० चिट होत्या. त्या प्रत्येक चिट वरती वेगवेगळे महत्वाचे विषय होते. ज्या विद्यार्थ्याला ज्या विषयाची चिट येईल त्या विद्यार्थ्याने स्टेजवरती येवून त्या विषयावर ०५ मि. बोलण्याचे आवाहन केले.

या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून आम्ही एखाद्या विषयावर काहीही न वाचता किती, काय, कसे बोलू शकतो हे समजले. तसेच विद्यार्थ्यांमध्ये आकलन क्षमता वाढण्यास आणि स्टेज डेअरिंग वाढण्यास कशी मदत झाली हे सांगितले.

सदर कार्यक्रमाचे आयोजन कुमार शिंदे यांनी केले होते.

आय कॉलेज चे आजी माजी विद्यार्थी यांचे स्किट :

विषय : व्हॉट्सअॅपचे दुष्परिणाम

कलाकार : १) प्रशांत मखरे

२) राहूल बिबे

३) कुमार शिंदे

४) सुप्रिया खाडे

५) रोहित शिंदे

या कलाकारांनी आजच्या तरूण पिढी समारे खूप सुंदर आणि महत्वाचा विषय मांडला तो म्हणजे व्हॉट्सअॅपचे दुष्परिणाम. त्यांनी यावेळी एक स्किट सादर केले. या स्किटमधून असू सूचविले की, आजची युवा पिढी ही व्हॉट्सअॅपचा कसा चुकीचा उपयोग करीत आहे. त्यांनी यामध्ये अस दाखविले की, लोक कशा प्रकारच्या चुकीच्या बातम्या पसरवून समाजामध्ये तेढ निर्माण करण्याचे काम करत आहेत.

यावेळी त्यांनी या स्किट मध्ये असे काही संदेश दिले की युवा पिढीमध्ये नक्कीच प्रबोधन होईल.

छत्रपती शिवाजी महाराज, जिजाऊंचे संस्कार, डॉ. बाबासाहेबांचे विचार या सोशल मिडियाद्वारे पसरविण्याचा प्रयत्न केला तर किती बदल घडू शकतात हे या कलाकारांनी पटवून दिले.

या कलाकारांच्या माध्यमातून आम्हाला याची जाणीव झाली की, आम्ही देखील अशा सामाजिक संदेश देण्या—या विविध कार्यक्रमांमध्ये सहभागी झाले पाहिजे जेणेकरून त्याचा फायदा समाजाला आणि या तरूण युवा पिढीला होईल.

माती आणि पाणी परीक्षण :

कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर, कला महाविद्यालय, भिंगवण आणि श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा यांच्या संयुक्त विद्यमाने मौजे निमगाव केतकी येथे आयोजित केलेल्या सात दिवसीय राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये दि. १३/०२/२०२२ रोजी रा.से.यो. च्या १३१ स्वयंसेवकांनी निमगाव केतकी या गावातील २४० कुटुंबांचे पिण्याच्या पाण्याचे सर्वेक्षण दुपारी ३.०० ते ५.०० या वेळेत करण्यात आले.

सर्वेक्षण करण्यापूर्वी पिण्याच्या पाण्याचे सर्वेक्षण कसे करायचे? पाण्यातील कोणते घटक मोजायचे? व त्या घटकांचा मानवी आरोग्यावर काय परिणाम होतो या विषयी रसायनशास्त्र विभागातील प्रा. डॉ. राजेंद्र भोसले यांनी स्वयंसेवकांना सविस्तर माहिती दिली.

सदर सर्वेक्षणामध्ये प्रत्येक कुटुंबाचा पिण्याच्या पाण्याचा स्रोत, त्या पाण्याचा PH व TDS या तीन घटकांचा अभ्यास केला गेला.

सर्वेक्षणातील टक्केवारी खालील तक्त्यामध्ये दर्शविली आहे.

पाण्याचा स्रोत	कुटुंबाची संख्या	पाण्यातील विद्राव्य क्षार TDS	सामू PH
फिल्टर	३९	४७ — ८८	६.० — ७.०
बेअरवेल	३०	२१० — ७८१	६.० — ८.०
विहिर	२४	२१२ — ३१०	६.० — ७.०
ग्रामपंचायत पाणी पुरवठा योजना	१४७	१७५ — २१०	६.० — ७.०

पाण्याचे सर्वेक्षण करताना टी.डी.एस मोजण्यासाठी टी.डी.उस मिटरचा व पी.एच. मोजण्यासाठी पी.एच. पेपरचा उपयोग करण्यात आला आहे. सदर सर्वेक्षणामध्ये ज्या कुटुंबाच्या पिण्याच्या पाण्याचा टी.डी.एस. जास्त होता त्यांना १० लि. पाण्यामध्ये २ थेंब मेडिक्लोर—एम हे रसायन टाकण्याचा सल्ला दिला. तसेच बोअरवेल व विहिरीचे पाणी पिण्यासाठी वापरणा—यांना ते उकळून व गाळून पिण्याचा सल्ला देण्यात आला.

सदर सर्वेक्षण यशस्वी करण्यासाठी प्रा. डॉ. राजेंद्र साळुंखे, डॉ. राजेंद्र भोसले, डॉ. प्रज्ञा लांबतूरे, प्रा. विद्या गायकवाड, प्रा. कदम मॅडम, प्रा. सरडे सर, प्रा. अविनाश सूर्यवंशी, प्रा. चव्हाण सर, प्रा. श्रीनिवास शिंदे यांनी परिश्रम घेतले.

किर्तनातून प्रबोधन :

चौथ्या दिवसाचा शेवट ह.भ.प कुमार महाराज शिंदे यांच्या किर्तनाने झाला. राष्ट्रीय सेवा योजनेतील स्वयंसेवकांमध्ये अध्यात्माचे महत्व रूजावे तसेच त्यांचे प्रबोधन व्हावे या उद्देशाने किर्तनाचे आयोजन केले होते. किर्तनकाराने अतिशय खुमासदार शैलीत हरिनामाचे महत्व पटवून दिले. त्याचबरोबर संतांच्या अभंगामधून व्यक्त होणारा मानवतावाद स्पष्ट केला. माणसाने माणसाला माणसाची रित द्यावी, माणसाने माणसाला माणसाची प्रित द्यावी ही संताची शिकवण त्यांनी आपल्या किर्तनातून मांडली.

आजच्या युगामध्ये विज्ञान आणि अध्यात्म यांची सांगड घालून वाटचाल करणे आवश्यक आहे. कारण आजची हरवत चाललेली नैतिकता, मानवता परत मिळवायची असेल तर अध्यात्माशिवाय पर्याय नाही. त्यामुळेच शिबिरातील स्वयंसेवकांमध्ये विज्ञान आणि अध्यात्म या दोन्हीचा मेळ घातला गेला पाहिजे. याआधारे गाव, समाज, राज्य व राष्ट्र उन्नतीच्या दिशेने नेण्यासाठी असे तरूण निर्माण होणे गरजेचे आहे आणि ही गरज अशा किर्तनातून नक्कीच पूर्ण होईल याबाबत शंका नाही.

विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा आज चौथा दिवस

दि. १४/०२/२०२२

आज दि. १४/०२/२०२२ रोजी सकाळी सर्व स्वयंसेवक बरोबर ०६. वा. शिबिरास्थळी उपस्थित होते. यावेळी सावता भोंग यांनी स्वयंसेवकांचा व्यायाम तसेच योगा करून घेतला. यावेळी त्यांनी आपले शरीर सुंदर, निरोगी कशाप्रकारे राहील व आपणास भविष्यात होणारे आजार कसे टाळता येतील आणि आपण आपल्या शरीराची व कुटुंबाची काळजी कशा पध्दतीने घेवू शकतो याची जाणीव करून दिली.

त्यानंतर सर्व स्वयंसेवक स्वच्छता अभियान हा कार्यक्रम राबविण्यासाठी निमगाव केतकी या गावात वेगवेगळ्या ठिकाणी गेले. यामध्ये अनुश्री हॉल परिसरामधील कचरा, प्लास्टिक तसेच गवत काढण्याचे काम स्वयंसेवकांनी चांगल्या प्रकारे केले. तसेच रोड च्या बाजूला असणारा सर्व कचरा आणि गवत काढण्याचे काम त्यांनी केले.

स्वच्छता अभियान हा उपक्रम झाल्यानंतर सर्व स्वयंसेवक शिबिरस्थळी रवाना झाले. त्यानंतर सर्वांची हजेरी घेण्यात आली.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठामध्ये सावित्रीबाई फुले यांच्या पुतळ्याच्या अनावरण कार्यक्रमानिमित्त व्याख्यानमालेचे आयोजन करण्यात आले होते.

त्यानंतर सावित्री महोत्सव कार्यक्रम साजरा करण्यात आला. यामध्ये कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर विद्यार्थी विकास अधिकारी डॉ. तानाजी कसबे यांनी या कार्यक्रमाचे आयोजन केले होते.

आज दिनांक १४/०२/२०२२ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे विद्यार्थी विकास मंडळ व कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय इंदापूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने सावित्री महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते विद्यार्थी विकास मंडळ व राष्ट्रीय सेवा योजना कला विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय इंदापूर कला महाविद्यालय भिगवन व श्रीमती रत्नप्रभादेवी महाविद्यालय बावडा यांच्या संयुक्त विद्यमाने महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. संजय चाकणे यांच्या मार्गदर्शनाखाली सावित्रीबाई फुले यांच्या जीवन पटावर आधारित व्याख्यान व रांगोळी स्पर्धाचे आयोजन करण्यात आले होते या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने डॉ. पवार एस एन हिंदी विभाग प्रमुख यांनी सावित्रीबाई यांच्या कार्याचा सखोल आणि सविस्तर आढावा घेऊन विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले तसेच डॉ. पांढरमिसे डॉ. शिरसट डॉ. राजेंद्र साळुंखे व डॉ. कसबे यांनी या निमित्ताने आपले मनोगत व्यक्त केले.

सावित्री महोत्सवाच्या निमित्ताने आयोजित करण्यात आलेल्या रांगोळी स्पर्धेचे उद्घाटन शालिनीताई भोंग समाज कल्याण व बाल विकास विभाग माजी उपसभापती पुणे जिल्हा परिषद यांनी केले यावेळी विद्यार्थ्यांनी वेगवेगळ्या विषयांवर रांगोळी काढून स्पर्धेत सहभाग नोंदवला.

या स्पर्धेच्या आयोजनासाठी प्राध्यापक मनीषा गायकवाड डॉक्टर राजेंद्र साळुंखे डॉक्टर कदम गजानन डॉक्टर मोरे डॉक्टर काळे डॉक्टर शिरसाट डॉक्टर पांढरमिसे प्राध्यापक शेंडे प्राध्यापक खरात प्राध्यापिका जाधव प्राध्यापक रास्ते प्राध्यापक मखरे प्राध्यापक पाटील प्राध्यापक मोरे यांनी विशेष परिश्रम घेतलेयाप्रसंगी महाविद्यालयातील प्राध्यापक श्रीराम प्राध्यापक वाघ प्राध्यापक सावंत प्राध्यापक चव्हाण व शिक्षकेतर कर्मचारी उपस्थित होते तसेच या सावित्री महोत्सवांमध्ये तिने महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता.

यावेळी आय कॉलेजमधील हिंदी विभागाच्या विभागप्रमुख डॉ. सिताबाई पवार यांचे सावित्रीबाई फुले यांच्या जीवनाकार्यावरती व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

यावेळी अश्विनी शिंदे या विद्यार्थिनीने मी सावित्री बालते या विषयावर आपले मनोगत व्यक्त केले. या स्वयंसेविकेने सावित्रीबाई फुले यांचा त्याग आणि संघर्ष या विषयावर आपले विचार मांडले. त्यांच्या जीवनात आलेल्या ब-याच संघर्षाचा उल्लेख केला त्यामध्ये शाळेमध्ये शिकवायला जात असताना करमट समाज त्यांच्यावरती दगड, शेणाचा मारा करत असत. यावेळी तिने असही सांगितले की, प्लेग साथ आली होती

तेव्हा सामान्य लोकांची मदत करताना १० मार्च रोजी त्यांना प्लेगची लागण होवून त्यांचे निधन झाले. अशाप्रकारे त्यांनी सावित्रीबाई फुले यांच्या कार्याचा आढावा घेतला व आपल्या मनोगताची सांगता केली.

त्यानंतर अनमाले बनसोडे या स्वयंसेवक याने स्पर्धा परीक्षा या विषयावर स्वयंसेवकांना संबोधित केले. यामध्ये त्याने स्पर्धा परीक्षा पॅटर्न पासून ते मुलाखत पर्यंतची सर्व माहिती सांगितली. याचा फायदा स्वयंसेवकांना नक्कीच होईल.

श्रमसंस्कार शिविरास डॉ. सुरेंद्र शिरसट यांनी सदिच्छा भेट दिली. यावेळी त्यांनी स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. इतिहास लेखन या विषयावर सरांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. यामध्ये त्यांनी खालील मुद्द्यांवरून स्वयंसेवकांशी चर्चा केली.

१) गावात कोणत्या आडनावाची जास्त लोक राहतात.

२) ते आडनाव पडण्यास त्याच्या पाठीमागे काय इतिहास आहे.

३) गावातील मंदिरे कोणत्या प्रकारची आहेत.

४) भारतात स्वातंत्र्यासाठी चळवळी चालू असताना त्या गावात कोणत्या हालचाली चालू होत्या.

५) गावामध्ये छत्रपती शिवाजी महाराजांचा आणि गावाचा काय संदर्भ आहे का?

६) गावात कोण सैनिक आहेत का किंवा होवून गेलेत का? असतील तर त्यांची नोंद घ्यावी.

७) गावात कोण —कोणती राजकीय मंडळी होवून गेली आणि त्यांचे योगदान याविषयी माहिती दिली.

सायंकाळ चे सत्र

राष्ट्रीय सेवा योजना कशा प्रकारे काम करते तसेच राष्ट्रीय सेवा योजनेचे समाजातील काय महत्व आहे. तसेच कशा प्रकारे स्वयंसेवक काम करत असतात अशा विविध शैलीतून मा. वृषाली रणधिर यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेतील स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. रासेयो ने आपल्याला काय दिले आणि आपण कशा प्रकारे काम करतो.

आपण जिवन जगत असताना आपल्या जिबनात रासेयो चे काय स्थान आहे. याची माहिती रणधीर मॅडम ने आपल्या खुमासदार शैलीत दिली. आपण मागील जर १५० च्या वर्षापूर्वी गेलो तर हे फुले दामपत्य या समाजातील लोकांना एकत्र घेवून जाण्याची त्यांची जिद्द आणि चिकाटी ही मनाला भावणारी होती आणि आहे देखील कारण फुले यांची समाजातील अनेक घटकांना वाव देणारी आहे हे आपल्याला पहायला मिळते.

समाजातील शैक्षणिक व्यवस्था बदलण्यासाठी महात्मा ज्यातिबा फुले यांनी सावित्रीबाईंना शिक्षण दिले. महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी १ जानेवारी १८४८ साली मुलींची पहिली शाळा सुरू केली ती पुण्यातील भिडेवाडा याठिकाणी ही शाळा आहे. सावित्री ही मुळमुळू रडत बसणारी सावित्री नाही, जी मुलांना घडविते ती सावित्री रडू कशी शकते तर ती ही सावित्री नाही.

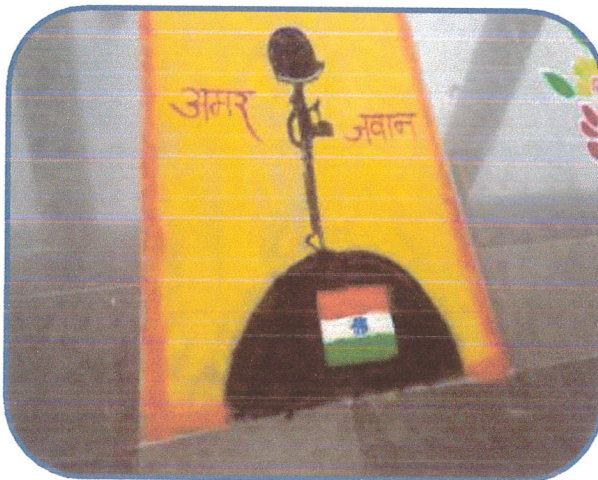
आपले आयुष्य सार्थकी लावायचे असेल तर आपण वाचन केले पाहिजे. आपण आपली वास्तविक परीक्षा काय आहे हे जर पाहिले तर आपल्याला ब—याच गोष्टींची माहिती समजेल. रणधिर मॅडम यांनी मुलींच्या व्यथा आणि मुलींना जीवन जगत असताना

काय अडचणी येतात त्या आपण कशा बदलू शकतो. त्यावरती मुलींना किती प्रमाणात त्रास होतो. याचा देखील विचार समोर असलेल्या महात्मा फुलेंनी केला पाहिजे.

अविस्मरणीय क्षण

श्रमसंस्कार शिबिराचा पाचवा दिवस

दि. १५/०२/२०२२

आज दि. १५/०२/२०२२ रोजी सकाळी सर्व स्वयंसेवक बरोबर ०६. वा. शिबिरास्थळी उपस्थित होते. यावेळी बावडा महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विभागीय समन्वयक डॉ. प्रकाश पांढरमिसे सर यांनी स्वयंसेवकांचा व्यायाम तसेच योगा करून घेतला. यावेळी त्यांनी आपले शरीर सुंदर, निरोगी कशाप्रकारे राहिल व आपणास भविष्यात होणारे आजार कसे टाळता येतील आणि आपण आपल्या शरीराची व कुटुंबाची काळजी कशा पध्दतीने घेवू शकतो याची जाणीव करून दिली.

आर्थिक व सामाजिक सर्वेक्षण

निमगाव डेतडी गावच्या आर्थिक सामाजिक स्थिती

आरोक्ष विषयक अंश

Page No.
 Date
 Class
 Roll No.
 Subject

निमगाव डेतडी गाव देवाष्ट नातुळ्यानील
 एड मोडे आणि महत्वाचे गाव आहे 2099 रूपा
 जमिनीनेतुआर निमगावची लोकसंख्या 923 एड
 आहे तसेच कुडुबांची संख्या 2890 आहे
 पुढील संख्या 4892 तर शिक्षाची संख्या
 4009 आहे याचा अर्थ जमी. प्रमाण 44.921
 आहे गावची लुका प्रमाण 3944 एड
 आहे निमगावला निमगाव डेतडी असे नाव पडले
 आहे याचे कारण निमगाव डेतडी असे नाव पडले
 आहे मोठा पुतळान् अभ्याने निमगाव डेतडी
 असे नाव पडले आहे गावात डेतडीचे नाव
 ऐतिहासिक मंदिर आहे गावात जमीन जमीन
 बांधी लोकां वाटलात
 बांधीचे जमीन जमीनच्या विद्याशास्त्रांनी आणि
 अर्थशास्त्र निमगावच्या विद्याशास्त्रांनी 300 कुडुबांची
 संख्या आहे सर्वांकांसाठी सुविधाजनक पद्धती
 अवलंब उरलात आता गावातील जमीन जमीन
 पद्धती बांधीचे निमगाव नोंदवलात पुढे

1) डेतडी प्रतिबंधक लक्षिकरण

निमगाव डेतडी
 गावातील 300 कुडुबांची संख्या आहे जमीन
 300 कुडुबांची संख्या आहे आणि पुढे जमीन
 जमीन आहे मात्र 90 वर्षे नोंदवलात आणि
 पुढे आणि पुढे जमीन जमीन आहे
 300 कुडुबांची संख्या आहे आणि पुढे
 गावातील 300 कुडुबांची संख्या आहे आणि पुढे
 अर्थशास्त्र आहे जमीन पद्धती निमगाव आहे

पण्यात आले

शेती	व्यवसाय	मजुरी	नेहरी
176	121	70	18
45.711-	31.421-	18.187	4.697

वरील डेटाच्या आधारे करता येईल
अपेक्षित असणाऱ्या लोकसंख्येचे प्रमाण 45.711-
आहे तर व्यापार व्यवसायात 31.421- लोकसंख्या
आहेत तर मजुरी उद्योगाचे प्रमाण फक्त 4.697-
आहे.

3) घरांचे स्वरूप:-

गावातील वाढणाऱ्या घरांच्या आकडे
उत्ता असता पुढील निरीक्षण आकडेवारीत आले

बंगला	कलॅव	पत्रा	लोकसंख्येचा	ओपरी
880	59	225	1010	13

वरील आकडेवारीवरून असे निरनिम
येते की पण्याच्या घरात वाढणाऱ्या लोकसंख्येचे प्रमाण
संबंधित आहे.

4) बहुचालनेधारक:-

385 हे कुटुंबांपैकी 373
कुटुंबांची संख्या आहे. उर्वरित 12 कुटुंबांची
संख्या नाहीत. असे दिसून येते की
अर्ध बहुचालनेधारक असलेली कुटुंबे उर्वरित
आहेत 38.44 टक्के व उर्वरित 61.56 टक्के आहे.

5) शिद्यापत्रिकाधारक:-

शिद्यापत्रिकाधारक कुटुंबे

382 अंशतः तर शिवापत्रिका नमोदरे फक्त 3 कुडुवे
अंशतः मदर कुडुवे बोरेन उल्लेखी असल्याने
त्यांच्याकडे शिवापत्रिका नाहीत.

6) डेबिट व क्रेडिट कार्ड :-

गावात डेबिट व क्रेडिट
कार्ड धारकांची संख्या 183 आहे तर 202 कुडुबंडो
मरली सुविधा आहे. याचा अर्थ 47.53%
कुडुबंडो डेबिट कार्ड आणि क्रेडिट कार्डचा वापर
करतात.

7) जनावरांची संख्या :-

गावातील लोकांकडे जनावरांच्या
प्रदक्षिणे सर्वप्रमाणे उले असता फक्त 84 कुडुबंडो
जनावरे होती. गावात विविध प्रकारची जनावरा
आसल्याने जनावरांचे प्रमाण कमी उभावे असे उल्लेख
आले.

8) घरातील सुविधा :-

कुडुबंडो विवाहोत्सवा मालिकीकरण
बुकीत पुढारे सुविधा असल्याने उल्लेख उल्लेख

दिवादी	मिना	मोतारमायडल	चारावाडी	मायडल
366	217	330	102	38
957				
बारिशामरिन	गॅम	मोबाइल	अनगर	रोबो
48	379	384	315	312

घरातील सुविधांचा अभ्यास
करता दिवादी, मोतारमायडल, गॅम, मोबाइल

याउ लिउमंखेचे प्रमाण अलिउ आहे तर
मिग आणि माउडलचे प्रमाण अत्यंत उमी आहे.
शहलीमानामिल वलिनुमाह-याश्चाडि पापरगावंचे
प्रमाण वाढत आहे.

9) उजशुविद्या .

गावातील उजशुविद्यांचा अभ्यास
करता पतमेया आणि बेडा आडवुन आया.
असे समते तरी कुजिगाया लिडांचे प्रमाण लंडरीन
उमी आहे.

10) आजारांचे प्रमाण :-

गावातील अगिअविषपड अभ्यास
करता बीपी, शुगर या आजारांचे प्रमाण लंडरीन वाढत
आहे.

11) पिवाच्या पाव्याची शुविद्या :-

पिवाच्या पाव्यामावि
ब्रूलीत साखनंदा वापर कुडुवे करतात

गावपंचायत पाणीप्रवण चोपली.	बिहिर	बोडार
228	52	105

निगाव मध्ये पिवाच्या
पाव्याची शुविद्या चोप प्रडारे उपपल्ल नाही अरु
अगिअ मागरीडोनी तडाउ उल्याचे दिरुन आते
अगिअ लिडांना बिहिर. बिमर उंवा फिलर पल्या.
वापर उरावा त्यागत आहे.

निविद्य प्रसंगाना उन असे दिखुन येते की गावात
अनेक मुलभुत सुविद्यांचा अभाव आहे

समस्या :-

ग्रामस्थाना गावाभावि ठीकाला सुधारणा
समाख्यात याबाबत विचारले असता प्रील
समस्या ग्रामस्थानी आगितल्या

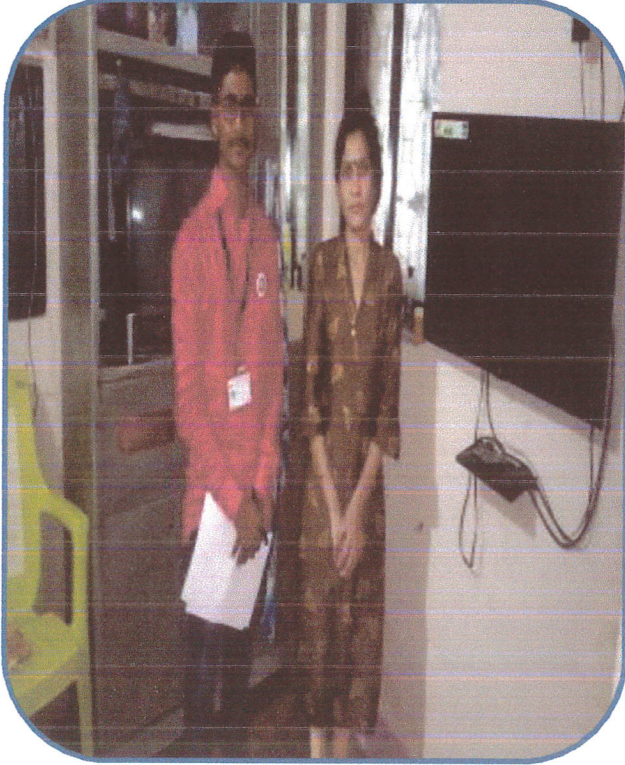
- 1) गावात आशेविविधयु सुविद्यांचा अभाव
- 2) बीजगा २ सुविद्यांचा अभाव
- 3) पिण्याच्या शुद्ध पिण्याच्या अभाव
- 4) गावात रस्त्यांच्या पाण्याचा अभाव
- 5) विजेच्या सुविद्यांचा अभाव (पयडरीड)
- 6) सोडपाच्या सुविद्यांचा अभाव
- 7) कुठरा व्यवस्थापनाचा अभाव

सर्विधनाचे निष्कर्ष :-

गावातील कार्यिड सामाजिड व अगिअ
विषयडु सर्विधना उले असता असे निडरीनास
येते की निमगाव उरडी गावाच्या बिडार सपात्ताने
होन आहे एड बाजारपेडेचे उरडी निमगाव
अगत आहे बाजार व्यवसायामध्ये वाड होत
आहे गावामध्ये आडुमतेचे पुमाना वात आहे
गावामध्ये बंड सुविद्यांचा वापर वात आहे
तमेच डिजिटल बंडींग सुविद्यांचा वापर त्मिड
डरु लागले आहेत

असे असले तरी गावात
रस्त्यांची सुविद्या, पिण्याच्या पाण्याची सुविद्या, सोड
पाण्याची सुविद्या, वसस्थानड सुविद्या, कुठरा वाकरणा
सुविद्या, गावातील अतिडुमठा सामाया, अनेगडिचे
ड समस्या सोडवणे आवश्यक आहे

आर्थिक व सामाजिक सर्वेक्षण करताना स्वयंसेवक

चिंचेचा कुस्ती आखाडा स्वच्छता :

निमगाव केतकी या गावाला जसा पान मळयाचा इतिहास आहे. तसेच या गावात जे पिकते ते जगभर विकते म्हणजेच सर्वत्र आपली ओळख निर्माण करून आपले वेगळेपण या गावाने सिध्द केले आहे. त्याचाच आणखी एक पैलू म्हणजे हे गाव इंदापूर तालुका व पंचक्रोशीमध्ये कुस्त्यासाठीही प्रसिध्द आहे. आसपासच्या गावामध्ये निमगाव केतकी या गावाकडे पैलवानांचे गाव म्हणून पाहिले जाते. हे पैलवान निमगाव केतकीतील चिंचेच्या आखाडयामध्ये घडत असतात. पण गेल्या दोन वर्षांपासून कोरोना महामारीमुळे कुस्त्याच बंद झालेल्या आहेत. त्यामुळे आखाडयामध्ये अस्वच्छता निर्माण झाली होती. रा.से.यो च्या स्वयंसेवकांनी आरोग्याचे हित लक्षात घेवून चिंचेचा आखाडा स्वच्छतेचे काम केले. निश्चितच आपण अशी आशा करूया की, लवकरच ही कोरोना महामारी जावून येणा-या यात्रेमध्ये या कुस्तीच्या आखाडयामध्ये पैलवानांचे दंड थोपटलेले आवाज निघतील व या आवाजाने आसमान दुमदुमुन जाईल. खरतर कुस्ती हा मर्दानी खेळ या खेळामुळे खेळाडूचे साहस जसे वाढते तसेच आरोग्यही टिकून राहते.

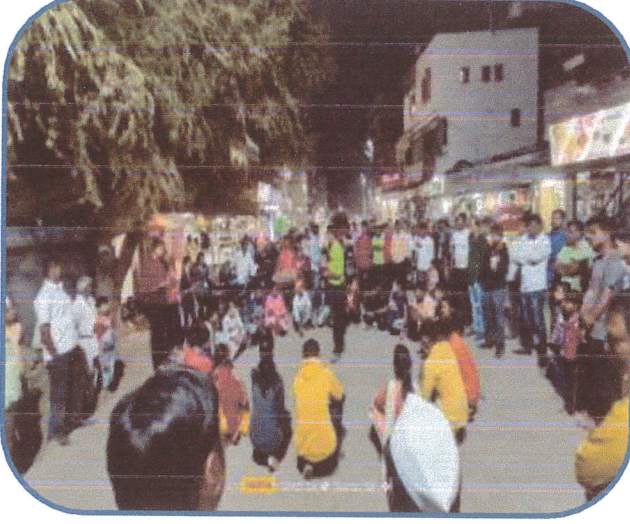
जुना पान बाजार स्वच्छता :

इंदापूर तालुक्यातील सर्वात मोठा पान बाजार निमगाव केतकीमध्ये भरतो. या गावाची ओळखच पानाचे गाव असल्याने रो.से.यो. च्या स्वयंसेवकांनी जुना पान बाजार स्वच्छ केला.

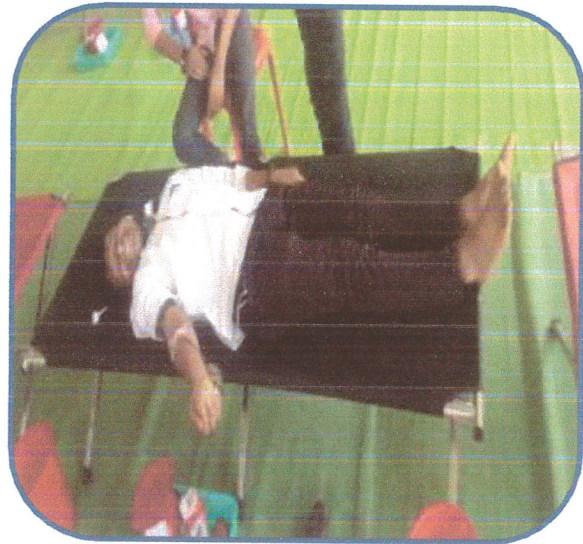

पथनाट्य

व्यसनमुक्ती, हुंडाबंदी, स्त्री पुरुष समानता, महामानवाचे विचार, पाणी आडवा पाणी जिरवा, आरोग्य जनजागृती, ग्रामस्वच्छता इ. विषयावर गावामध्ये जावून पथनाट्य सादर करून लोकजागृती करण्यात आली.

रक्तदान शिबिर

डॉ. अविनाश ननवरे यांच्या मुक्ताई रक्तपेढी तर्फे भव्य रक्तदान शिबिर आयोजित करण्यात आले होते. या प्रसंगी डॉ. अविनाश ननवरे यांनी रक्तदानाचे महत्व रासेयो च्या स्वयंसेवकांना पटवून देताना ते असे म्हणाले की आपण काहीतरी देणे लागतो. आपण काही घेतो तसेच काही दिले पाहिजे. रक्तदान हे जगातील सर्वश्रेष्ठदान आहे. आज महाराष्ट्रात रक्तदानाची खुप मोठी चळवळ चालू असूनही रक्त कमी पडते. कोणत्याही व्यक्तीला दर ३ महीन्यांनी रक्तदान करता येते. आणि रक्तदान केलेल्या व्यक्तीचे २४ तासामध्ये रक्त पूर्ववत होते.

रक्तदानाचे फायदे :

- १) रक्तदान केल्यामुळे रक्त शुध्दीकरण होते.
- २) रक्तदानामुळे कोलेस्ट्रॉल कमी होतो.
- ३) रक्तदान करणा—याला कधीही रक्त लागले तर ते मोफत मिळते.
- ४) रक्तदानामुळे ०३ लोकाचे प्राण वाचतात. यात रक्त, प्लेटलेट्स, प्लाझमा

असे अनेक फायदे रक्तदानामुळे होत असल्यामुळे व रक्तदान केल्याने इतरांचे प्राण वाचत असल्यामुळे ज्यांना शक्य आहे त्यांनी रक्तदानासाठी पुढे यावे, असे आवाहन डॉ. अविनाश ननवरे यांनी केले. या आवाहनाला रा.से.यो. च्या स्वयंसेवकांनी उत्स्फूर्त प्रतिसाद देत जवळपास ५० स्वयंसेवकांनी रक्तदान केले.

सायंकाळाचे सत्र :

युवा भारूडकार श्री. अनिल शिवाजी केंगार मु. घुलेनगर, पो. पाणिव, ता. माळशिरस, जि. सोलापूर यांनी समाजप्रबोधनपर भारूडाचा कार्यक्रम स्वयंसेवक व ग्रामस्थांसाठी सादर केला. या कार्यक्रमाची सुरुवात नमन, गण, गवळण यांनी झाली. पारंपारिक वेशभूषेच्या माध्यमातून अर्धश्रद्धेखाली दडपलेल्या समाजाला जागृत करण्यासाठी दादला नको ग बाई, मी झाले वेडी या भारूडांच्या माध्यमातून समाजातील स्त्री — भ्रूण हत्या, पर्यावरण वाचवा, पाणी आडवा पाणी जिरवा, युवा शक्ती, व्यसनमुक्ती, इलेक्ट्रॉनिक मेडिया चा जमाना, मोबाईलचा अतिरिक्त वापर,

देशभक्ती, राष्ट्रभक्ती, सर्वधर्म समभाव या विविध विषयावर भारूडाच्या माध्यमातून प्रबोधन केले.

सकल संतांनी आणि महापुरुषांनी जे समाज सुधारणेचे काम केले तो संदेश भारूडाच्या माध्यमातून श्री. अनिल केंगार यांनी दिला. आजपर्यंत महाराष्ट्रभर जवळपास १९०० पेक्षा अधिक प्रयोग पूर्ण झालेले आहेत.

त्यांनी अनेक विनोदाच्या माध्यमातून नाटय करून निखळ मनोरंजन करत समाजातील विविध चांगल्या गोष्टींचा अंगिकार स्वयंसेवकांनी कसा कराव याचे मार्गदर्शन केले. अत्यंत उत्साही व आनंद देणारा हा कार्यक्रम स्वयंसेवक व विद्यार्थ्यांना प्रबोधनाची मेजवानी देणारा ठरला.

अविस्मरणीय क्षण

विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचा तिसरा दिवस

दि. १६/०२/२०२२

आज दि. १६/०२/२०२२ रोजी सकाळी सर्व स्वयंसेवक बरोबर ०६. वा. शिबिरास्थळी उपस्थित होते. यावेळी बावडा महाविद्यालयाचे कार्यक्रम अधिकारी व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विभागीय समन्वयक डॉ. प्रकाश पांढरमिसे सर यांनी स्वयंसेवकांचा व्यायाम तसेच योगा करून घेतला. यावेळी त्यांनी आपले शरीर सुंदर, निरोगी कशाप्रकारे राहील व आपणास भविष्यात होणारे आजार कसे टाळता येतील आणि आपण आपल्या शरीराची व कुटुंबाची काळजी कशा पध्दतीने घेवू शकतो याची जाणीव करून दिली.

स्वयंसेवकांमधील दोन स्वयंसेवक स्टेज वर घेवून त्यांच्या मार्फत सर्व स्वयंसेवक सकाळी व्यायाम करत होते. व्यायाम आणि योगा करत असताना स्वयंसेवकांमध्ये अतिशय उत्साह दिसून येत होता. यावेळी खूप आनंद घेत शिबिरातील सर्व स्वयंसेवक व्यायाम करत होते.

योगा करत असताना निमगाव केतकी गावातील बरेच ग्रामस्थ यामध्ये सहभागी झाले होते. निमगाव केतकीमधील लोकांना शिबिरातील स्वयंसेवक योगा करतानाचे पाहून त्यांना देखील मोह आवरला नाही आणि ग्रामस्थ देखील यावेळी यामध्ये सहभागी झालेले दिसून आले.

मा. बापू संपतराव चांदणे

चांदणे यांनी विद्यार्थ्यांना उद्योग, व्यवसायासंदर्भात मार्गदर्शन केले. काम मागणा—या हातापेक्षा काम देणारे हात तयार करा त्यासाठी कोणताही उद्योग, व्यवसाय निवडला तर मन लावून काम करण्याची तयारी ठेवा. शिक्षण हे केवळ नोकरीसाठी असते हे समीकरण बदलून उद्योगाला प्राधान्य द्या.

गेली सहा दिवस तुम्ही आमचे गाव स्वच्छ करत आहात हे येथेच सोडून न जाता शिबिरानंतर प्रत्येक स्वयंसेवकाने असेच काम आपल्या गावामध्ये करायला सुरुवात करा. अशा कामातून तुमच्या गावाचा चेहरा मोहरा बदलला जाईल. या बदलाचे वाहक तुम्ही असाल. स्वतःला व गावाला बदलण्याचा निश्चय करूनच या शिबिरातून घरी जा असे आवाहन केले.

Bio Diversity Survey

INTRODUCTION

Medicinal plants direct relationship with human because they have played an important role in development of human culture. Medicinal plants are the most productive natural resources. Plants are directly used as medicines by a majority of cultures around the world that can produce various products and chemicals for the advantage of all other life forms. Most of these chemical substances are synthesized in plants, as secondary metabolites. They used in the form of ayurvedic and allopathic medicines. The extensive medicinal plants use of herbal remedies and healthcare reparations, like those described in ancient texts such as Vedas and the bible, and obtained from plants has been traced to the occurrence of natural products with medicinal properties.

The extensive medicinal plants use of herbal remedies and healthcare reparations, like those described in ancient texts such as Vedas and the bible, and obtained from plants has been traced to the occurrence of natural products with medicinal properties. The necessity

for the integration of local indigenous knowledge for sustainable management

and conservation of natural resources received more and more recognition (Posey, 1992). In India, it is reported that traditional healers use 2500 plant species and 100 species of plants serve as a regular source of medicine (Pie, 2001). In view of the above, present work was undertaken to collect information on medicinal plants species used by the rural people of Nimgao ketki of Indapur tahesil; for curing several human diseases.

The results of this survey can be beneficial to improvement the economy of native Indians who are traditional practitioners. It can also be useful for providing affordable healthcare systems to the poor and people below the povertyline. Indapur taluka is the region under investigation is very rich in biodiversity- constitute the districts Pune.

Sr. No.	Botanical Name of medicinal plants	Family	Local Name	Name of the Disease/Uses
1	<i>Abrus precatorius</i>	Fabaceae	Gunja	Scorpion bite, skin damage, swelling
2	<i>Acacia catechu</i>	Mimosaceae	Khair	Urinogenital disorder, diarrhea, dysen
3	<i>Acacia nilotica</i>	Fabaceae	Babul	Dental use
4	<i>Achyranthes aspera</i>	Amaranthaceae	Aghanda	Fistula
5	<i>Adathoa vasica</i>	Acanthaceae	Adulsa	Cough and cold
6	<i>Aegel marmelos</i>	Rutaceae	Bel	Anti-dysentery
7	<i>Allium sativum</i>	Liliaceae	Lasun	Cough
8	<i>Aloe vera</i>	Liliaceae	Korphad	Abortifacient
9	<i>Alstonea scholaris</i>	Apocyanaceae	Saptparni	Snake bite
10	<i>Amaranthus spinosus</i>	Amarantaceae	Katemath	kidney stone.
11	<i>Annona squamosa</i>	Annonaceae	Shitafal	Reducing weight

12	<i>Argemone Mexicana</i>	Papaveraceae	Dhatura	Body heat
13	<i>Azadiracta indica</i>	Meliaceae	Kadunimb	Antibacterial
14	<i>Bahunia reacemosa</i>	Leguminosae	Apta	Wound healer
15	<i>Butea monosperma</i>	Fabaceae	Palas	Diabetes
16	<i>Calatrophis procera</i>	Asclepiadaceae	Rui	Cough
17	<i>Carica papaya</i>	Caricaceae	Papaya	Toothache, diabetes, dermatitis, hurt.
18	<i>Cassia auricula</i>	Caesalpiniaceae	Tarwad	Diabetes, Liver disease, Urinary tract diseases
19	<i>Cassia fistula Linn</i>	Caesalpiniaceae	Bahawa	Purgative, Febrifugal, Biliousness and Astringent
20	<i>Casuarina equisetifolia</i>	Casuarinaceae	Suru	Hypolipidemic, Gastro Protective and Hepatoprotective
21	<i>Centella asiatica</i>	Apiaceae	Bramhi	Measles, jaundice
22	<i>Chrysanthemum indicum</i>	Asteraceae	Sevanthi	Headache, hypertension
23	<i>Cissus quadrangulris</i>	Vitaceae	Kandwel	Bone Fractures, Weak Bones Scurvy, Cancer, Peptic Ulcer Disease (PUD), Painful Menstrual Periods, Asthma,

				Malaria, and Pain.
24	<i>Clitoria ternatea</i>	Papilionaceae	Gokharni	Memory Enhancer, Nootropic, Antistress, Anxiolytic, Tranquilizing and Sedative Agent
25	<i>Cymbopogon citrates</i>	Poaceae	Gawti chaha	Cough
26	<i>Dendrocalamu s strictus</i>	Gamineae	Bambu	T.B., Cough
27	<i>Diospyros melanoxyton</i>	Ebnaceae	Tendu	Antipregananc y
28	<i>Eclipta prostrata</i>	Asteraceae	Maka	Complexin, Laxative, Good for eyes, Brain tonic, Hair tonic, Dandruff,
29	<i>Ficus bengalensis</i>	Moraceae	Wad	Anti-diabetic, wound
30	<i>Ficus racemosa</i>	Moraceae	Umbar	Anthelmentic
31	<i>Ficus religiosa</i>	Moraceae	Pipal	Treating skin disease
32	<i>Gymnema sylvestre</i>	Asclepiadacea e	Bedki	Diabetes
33	<i>Hibicus rosa- sinesis</i>	Malvaceae	Jaswand	Leucorrhoea
34	<i>Hibiscus cannabinus</i>	Malvaceae	Ambadi	Sunstroke
35	<i>Jasminum Sambac</i>	Oleaceae	Mogara	intestinal worms, jaundice and venereal diseases

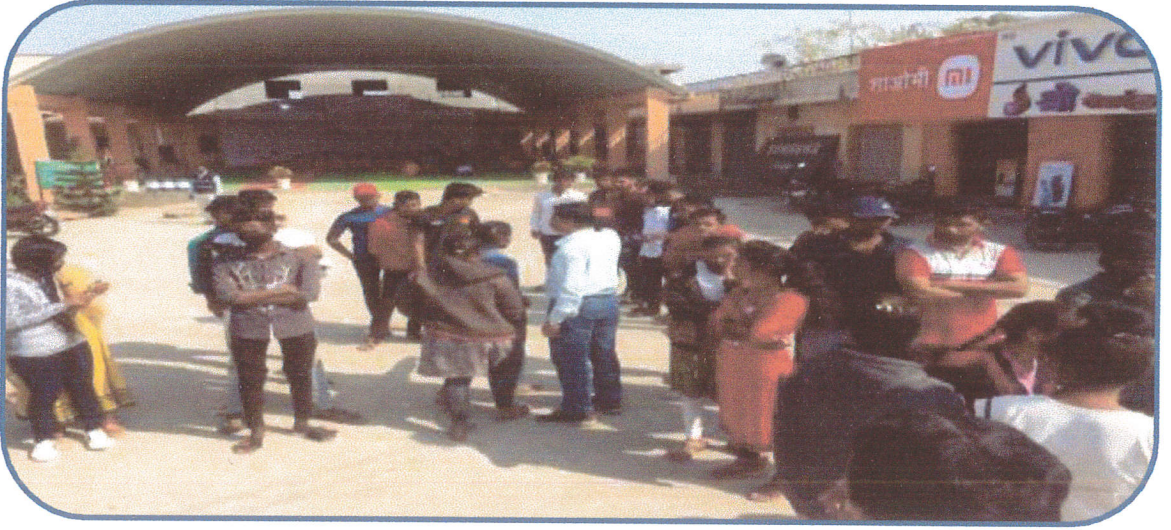
36	<i>Lawsonia inermis</i>	Lythraceae	Mehandi	Hair treatment
37	<i>Mangifera indica</i>	Anacardiaceae	Amba	Diarrhea, Dysentery
38	<i>Michelia champaca</i>	Magnoliaceae	Chamapa	Expectorant, Purgative
39	<i>Mimosa pudica</i>	Mimociaceae	Lajalu	Stimulant
40	<i>Momordica charantia</i>	Cucurbitaceae	Karella	Diabetes, blood purifier
41	<i>Moringa pterygosperma</i>	Moringaceae	Sevaga	Asthma, Diabetes, Diarrhea
42	<i>Nerium indicum</i>	Apocynaceae	Kaner	Diuretic and Cardiac tonic
43	<i>Nyctanthes arboritristis</i>	Oleaceae	Parijat	Rheumatism
44	<i>Ocimum sanctum</i>	Lamiaceae	Tulas	Fever
45	<i>Phyllanthus emblica</i>	Euphorbiaceae	Awala	Vitamin deficiency
46	<i>Pithocellobium dulce</i>	Fabaceae	Vilayati chinch	Antioxidant
47	<i>Pongamia pinnata</i>	Fabaceae	Karanj	Wound healing
48	<i>Psidium guajava</i>	Myrataceae	Jam	Anti- diarrhea
49	<i>Sapindu emarginatus</i>	Sapindaceae	Ritha	Healthy hair, Antibacterial
50	<i>Saraca indica L.</i>	Fabaceae	Ashok	Tonic, Nerve Stimulant, Dermatitis, Menstrual Irregularities.
51	<i>Solanum nigrum</i>	Solanaceae	Kamoni	Antitumorigenic, Antioxidant
52	<i>Solanum virginianum</i>	Solanaceae	Bhuiringani	Toothache

53	<i>Tamarandus indica</i>	Caesalpiaceae	Chinch	Scorpion bites
54	<i>Termanilia bellirica</i>	Combretaceae	Behada	Vomiting, skin diseases
55	<i>Tinospora cordifolia</i>	Menispermaceae	Gulvel	Fule
56	<i>Trapa natans</i>	Trapaceae	Singada	Diarrhea, dysentery, fatigue
57	<i>Tridax procumbens</i>	Asteraceae	Kambarmodi	Kraking foot
58	<i>Vinca rosea</i>	Apocynaceae	Sadafuli	Leukemia
59	<i>Vitex nigunda</i>	Verbanaceae	Nirgudi	Anti-inflammatory Bone fracture
60	<i>Xanthium atrum</i>	Asteraceae	Landaga	Antirheumatic, Appetizer, Diaphoretic, Diuretic, Emollient, Sedative
61	<i>Zizyphus sp.</i>	Rhamnaceae	Bor	Vit-B

This Survey is conducted by Prof. A.V. Suryawanshi, Prof. N. Mengade and Prof. A. Nikam

जी. पी. एस. मॅपिंग सर्वेक्षण : जागतिक स्थान रचना

दिनांक 16 फेब्रुवारी 2020 रोजी सकाळी आठ वाजता प्रा. संदीप शिंदे आणि डॉ. आत्माराम फलफले यांनी श्रमसंस्कार शिबिरामध्ये सर्व स्वयंसेवकांना 'जीपीएस सर्वेक्षण' या विषयावरती व्याख्यान दिले. या शिबिरामध्ये जीपीएस म्हणजे काय, जीपीएसच्या भागांची माहिती, जीपीएसची कार्यप्रणाली, जीपीएसचे महत्त्व, जीपीएसचे उपयोग, जीपीएस सर्वेक्षणाची गरज आणि जीपीएस सर्वेक्षणाचे समाजोपयोगी महत्त्व या विषयासंदर्भात मार्गदर्शन केले.

यामध्ये विद्यार्थ्यांनी उत्साहाने सहभाग घेतला. यानंतर मोबाईल मध्ये असणाऱ्या जीपीएसच्या साह्याने सर्वेक्षण कसे करावे याबाबतचे प्रात्यक्षिक प्रा. संदीप शिंदे आणि डॉ. आत्माराम फलफले यांनी दिले. प्रात्यक्षिक देत असताना अक्षवृत्ते, रेखावृत्ते, अक्षांश, रेखांश, समुद्रसपाटीपासूनची उंची, कृत्रिम उपग्रह आणि जीपीएस रीसिव्हर या संकल्पनांची माहिती प्रात्यक्षिकाद्वारे दिली. यामध्ये 'जीपीएस डेटा' या ॲपच्या साह्याने सर्वेक्षण कसे करावे याचे प्रात्यक्षिक दिले.

यानंतर दुसऱ्या भागामध्ये विद्यार्थ्यांचे एकूण पाच ग्रुप केले. प्रत्येक ग्रुपमध्ये एकूण आठ विद्यार्थी होते. पहिल्या ग्रुपच्या विद्यार्थ्यांनी गावातून गेलेल्या इंदापूर - बारामती या रस्त्याचे सर्वेक्षण केले. दुसऱ्या ग्रुपच्या विद्यार्थ्यांनी गावातून गेलेल्या लोणी देवकर - वरकुटे या रस्त्याचे सर्वेक्षण केले. तिसऱ्या ग्रुपच्या विद्यार्थ्यांनी गावातून गेलेल्या ओढ्यांचे सर्वेक्षण केले. चौथ्या ग्रुपच्या विद्यार्थ्यांनी गावातील दवाखाने, औषधालय, मेडिकल, लॅबोरेटरी इ. जागांचे सर्वेक्षण केले. पाचव्या ग्रुपच्या विद्यार्थ्यांनी गावातील सरकारी ठिकाणे (जसे सरकारी शाळा, ग्रामपंचायत, मंडळ ऑफिस, सरकारी दवाखाना इ.) आणि शेती उपयोगी दुकानांचे सर्वेक्षण केले.

यानंतर सर्व ग्रुपची माहिती एकत्र करून नकाशा बनविण्यात आला.

आमरुथांसाठी सांस्कृतिक कार्यक्रम		
१२/२/२०२२	संमोहन	मास्टर सुरकांतजी चव्हाण
१३/२/२०२२	नृत्य	सुप्रिया खाडे, प्रशांत मखरे रोहित शिंदे, कुमार शिंदे
१४/२/२०२२	किर्तन	कुमार शिंदे
१५/२/२०२२	प्रहसन	राहुल बिबे, प्रशांत मखरे रोहित शिंदे, कुमार शिंदे
१६/२/२०२२	ग्रुप अॅक्टीविटी	राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यार्थी-विद्यार्थिनी

- दिनचर्या -

सकाळी ६ ते ७ - प्रार्थना	सायं. ५ ते ५.३० - चहा
७ ते ७.३० - व्यायाम	५.३० ते ६ - अहवाल लेखन
७.३० ते ८ - न्याहरी	६ ते ९ उपक्रम/कार्यक्रम
८ ते १२ - श्रमदान	९ ते १० जेवण
१२.३० ते ३ - भोजन	१० ते १०.३० स्वयं. मुल्यमापन
३ ते ५ - व्याख्यानमाला	१०.३० शुभरात्री

* सदरिच्छा भेट *

मा. डॉ. नितीन करमळकर	मा. डॉ. एस. एन. उमराणी
कुलगुरु, सा.कु. पुणे विद्यापीठ, पुणे.	प्र.कुलगुरु, सा.कु. पुणे विद्यापीठ, पुणे.
मा. डॉ. प्रफुल्ल पवार	मा. डॉ. सविता मिडे
कुलसचिव, सा.कु. पुणे विद्यापीठ, पुणे.	वित्त व लेखा अधिकारी, सा.कु.पु.वि.पुणे
मा. श्री. डी. कातिगिन	मा. प्रा. प्रभाकर देसाई
क्षेत्रीय संचालक, रा.से.यो.,	जनसंपर्क अधिकारी, रा.से.यो.
क्षेत्रीय संचालनालय पुणे	सा.कु.पु.वि.पुणे
मा. डॉ. विलास कडिले	मा. श्री. डॉ. प्रकाश पांडुरंगसे
पुणे जिल्हा समन्वयक,	विभागीय समन्वयक, रा.से.यो.
रा.से.यो.सा.कु.पु.वि.पुणे	सा.कु.पु.वि.पुणे

प्रति,
मा.श्री./श्रीमती

राष्ट्रीय सेवा योजना

शिबीर काळातील विशेष उपक्रम

दुपारचे सत्र दु. ३ ते सायं. ५

सन्दर्क्षण - सकाळी ८.०० ते सायं. ५.००

१२/२/२०२२	इतिहास लेखन	प्रा. विद्या गायकवाड डॉ. बी.जी. काळे
१३/२/२०२२	जी.आय.एस. मॅपिंग	डॉ. आत्माराम फलफले डॉ. संदीप शिंदे
१४/२/२०२२	माती व पाणी परिक्षण	डॉ. राजेंद्र भोसले
१५/२/२०२२	सामाजिक आर्थिक व वैद्यकीय सन्दर्क्षण	डॉ. भिमाजी भोर
१६/२/२०२२	जैवविविधता अभ्यास	प्रा. निता मॅंगडे प्रा. संध्या राजुत

* प्रेषक *

डॉ. संजय चाकणे (प्राचार्य)

कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर

डॉ. महादेव वाळुज (प्राचार्य)

(कला महाविद्यालय, भिंगवण)

डॉ. लहू वावरे (प्र. प्राचार्य)

(श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे.

राष्ट्रीय सेवा योजना
(NOT ME BUT YOU)

व

कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
इंदापूर, जि. पुणे.

कला महाविद्यालय, भिंगवण, ता. इंदापूर, जि. पुणे.
श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय,
बावडा, ता. इंदापूर, जि. पुणे.

यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

* विशेष श्रमसंस्कार शिबिर *
स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव आणि
माझी वसुंधरा अभियान अंतर्गत

सरनेह निमंत्रण व कार्यक्रम पत्रिका

शुक्रवार दि. ११ फेब्रुवारी २०२२ ते
गुरुवार दि. १७ फेब्रुवारी २०२२

* शिबिर स्थळ *

संत सावतामाळी मंदीर, निमगांव केतकी,

ता. इंदापूर, जि. पुणे.

स. न. वि. वि.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे व कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर, कला महाविद्यालय, भिंगवण, श्रीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा, ता. इंदापूर, जि. पुणे. यांच्या संयुक्त विद्यमाने राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष श्रम संस्कार शिबिर शुक्रवार दि. ११/२/२०२२ ते गुरुवार दि. १७/०२/२०२२ या कालावधीत सु. पो. निमगांव केतकी, ता. इंदापूर, जि. पुणे. येथे संपन्न होत आहे. या शिबिरातील विविध उपक्रमांना आपण उपस्थित राहून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे व प्रोत्साहन द्यावे ही विनंती.

॥ उद्घाटन समारंभ ॥

शुक्रवार दि. ११/२/२०२२ रोजी सायं. ६.०० वा.

- उद्घाटक -

मा. डॉ. नितीनजी करमळकर
(कुलगुरू, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे)

- अध्यक्ष -

मा. श्री. हर्षवर्धनजी पाटीलसाहेब
(मा. सहकार व संसदीय कामकाज मंत्री, महाराष्ट्र राज्य)

- प्रमुख उपस्थिती -

मा. श्री. डॉ. राजेशजी पांडे
(सदस्य, अधिसभा सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे.)

मा. श्री. योगेशजी टिळेकर

(माजी आमदार, हडपसर विधानसभा मतदार संघ)

- समारोप समारंभ -

गुरुवार दि. १७/०२/२०२२ रोजी दुपारी ४.०० वा.

- अध्यक्ष -

मा. पद्मताई भोसले

(उपाध्यक्षा, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ, इंदापूर.)

- प्रमुख पाहुणे -

मा. श्री. हर्षवर्धनजी पाटील

(मा. सहकार व संसदीय कामकाज मंत्री, महाराष्ट्र राज्य)

- प्रमुख उपस्थिती -

सचिव, सहसचिव, सदस्य व मान्यवर, इंदापूर तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ समाननीय पत्रकार, इंदापूर तालुका

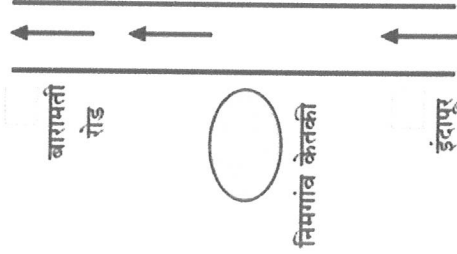
विशेष उपक्रम व व्याख्यानमाला

दुपारी ३ ते सायं. ५

वार/दिनांक	व्याख्याते	विषय
शुक्रवार ११/२/२०२२	मा. यशवंत शितोळे	कारिअर कट्टा
शनिवार १२/२/२०२२	डॉ. मल्लीनाथ कलशेदी	पाणी व्यवस्थापन
रविवार १३/२/२०२२	मा. सुभाष पाळेंकर	झिरो बजेट जेती
सोमवार १४/२/२०२२	मा. अंकिताताई पाटील	महिला मेळावा
मंगळवार १५/२/२०२२	डॉ. वृषाली रणधीर	'मी सावित्री बोलते' एकपात्री प्रयोग
बुधवार १६/२/२०२२	मा. तुषार शेंडे	उद्योजकता विकास
	मा. अनिल केंगार	धारूड

शिबिर स्थळाचा नकाशा

इंदापूर पासून बारामतीकडे १२ कि. मी. अंतरावर

सदर कार्यक्रमामास उपस्थित राहून शिबिरार्थींना प्रोत्साहन द्यावे ही विनंती.

- आपले स्वागतोत्सुक -

डॉ. संजय चाकणे	डॉ. संजय चाकणे
प्राचार्य, कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर.	प्राचार्य, कला विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर.
डॉ. मधुदेव वाळुंज	डॉ. मधुदेव वाळुंज
प्राचार्य, कला, महाविद्यालय, भिंगवण	प्राचार्य, कला, महाविद्यालय, भिंगवण
डॉ. दाई वावरे	डॉ. दाई वावरे
प्र. प्राचार्य, भीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा	प्र. प्राचार्य, भीमती रत्नप्रभादेवी पाटील महाविद्यालय, बावडा
मा. श्री. देवराज जाधव	मा. श्री. देवराज जाधव
चेअरमन, इंदापूर अर्बन बँक, इंदापूर.	चेअरमन, इंदापूर अर्बन बँक, इंदापूर.
मा. श्री. अंकुश जाधव	मा. श्री. अंकुश जाधव
मा. सभापती, पंचायत समिती, इंदापूर	मा. सभापती, पंचायत समिती, इंदापूर
मा. श्री. किशोर पवार	मा. श्री. किशोर पवार
चेअरमन, गणेश वतसंस्था, निमगांव केतकी	चेअरमन, गणेश वतसंस्था, निमगांव केतकी
मा. श्री. गोरख आदिलिंग	मा. श्री. गोरख आदिलिंग
चेअरमन, केतकेवर पातसंस्था, निमगांव केतकी	चेअरमन, केतकेवर पातसंस्था, निमगांव केतकी
मा. श्री. राजकुमार जठार	मा. श्री. राजकुमार जठार
भा. ज. मा. विस्तारक, इंदापूर तालुका	भा. ज. मा. विस्तारक, इंदापूर तालुका
मा. श्री. गणेश घाडगे	मा. श्री. गणेश घाडगे
भा. ज. मा. अध्यक्ष, निमगांव केतकी	भा. ज. मा. अध्यक्ष, निमगांव केतकी
मा. श्री. तुषार खराडे	मा. श्री. तुषार खराडे
भा. ज. मा. कार्यकर्ते निमगांव केतकी	भा. ज. मा. कार्यकर्ते निमगांव केतकी
॥ कार्यक्रम अधिकारी ॥	॥ कार्यक्रम अधिकारी ॥
डॉ. राजेंद्र साळुंखे	डॉ. राजेंद्र साळुंखे
डॉ. गजानन कदम	डॉ. गजानन कदम
प्रा. सौ. मनिषा गायकवाड	प्रा. सौ. मनिषा गायकवाड
॥ सहस्यक कार्यक्रम अधिकारी ॥	॥ सहस्यक कार्यक्रम अधिकारी ॥
डॉ. अनित वनरोडे	डॉ. अनित वनरोडे
डॉ. प्रकाश पांडेभिसे	डॉ. प्रकाश पांडेभिसे
डॉ. संजय मोरे	डॉ. संजय मोरे
प्रा. भारत शेंडे	प्रा. भारत शेंडे
॥ सझगार समिती ॥	॥ सझगार समिती ॥
प्रा. नागनाथ ढवळे	प्रा. नागनाथ ढवळे
उपप्राचार्य, कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर.	उपप्राचार्य, कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय, इंदापूर.
डॉ. भिमाजी भोर	डॉ. भिमाजी भोर
डॉ. शिवाजी वीर	डॉ. शिवाजी वीर
डॉ. भरत भुजवळ	डॉ. भरत भुजवळ
डॉ. सदाशिव उंबरडे	डॉ. सदाशिव उंबरडे
प्रा. धनंजय भोसले	प्रा. धनंजय भोसले
प्रा. गौतम यादव	प्रा. गौतम यादव

॥ विशेष सहकारी ॥

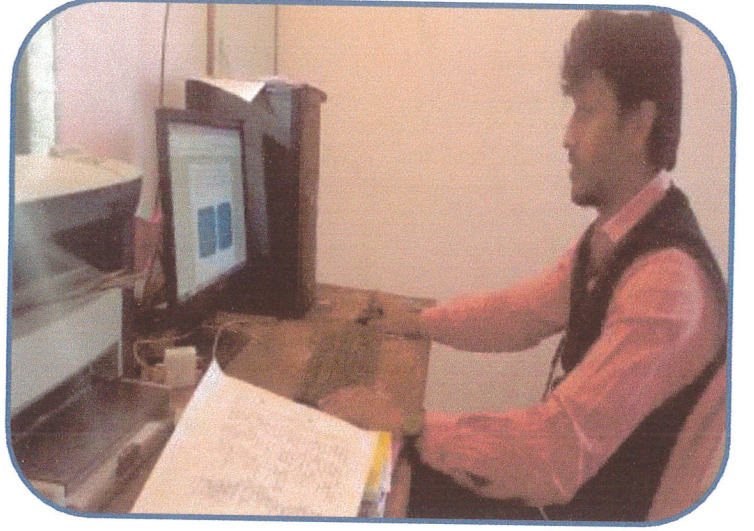
प्रा. विशाल चितामणी, प्रा. सोपान भोंग, डॉ. महेंद्र मुलाणी, श्री. अमिनपु भंडलकर प्रा. अनिकेत शेडे, अर्जुन भोंग (सर), जमेश राजत (सर)

॥ शिबिर काळातील प्रकल्प ॥

- आरोग्य जागर-व्यसनमुक्ती व स्वच्छता
- सांस्कृतिक कार्यक्रम
- कोरोना जनजागृती
- ग्राम समीक्षण
- स्थानिक इतिहास लेखन
- योग अभ्यास
- जल संवर्धन जनजागृती
- पर्यावरण जनजागृती
- महारवछता अभियान
- शिक्षण हक्क जनजागृती
- वृक्षारोपण
- श्रमसंस्कार

अहवाल लेखन

➤ टायपिंग : मयूर मखरे

- अहवाल लेखन : प्रा. युवराज फाळके, प्रा. नामदेव पवार,
प्रा. दत्ता रास्ते.
- प्रसिध्दी प्रमुख : प्रा. रवींद्र साबळे.
- छायाचित्रे : निखिल हावलदार, अमोल बनसोडे

॥ धन्यवाद ॥